

BİRİNCİ SEKSIYA

FƏTULLAYEV AZƏRBAYCANA QARŞI MƏHKƏMƏ İŞİ

(Ərizə № 40984/07)

QƏRAR

STRASBURQ

22 aprel 2010-cu il

Bu qərar Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndində göstərilən hallarda qəti qərara çevriləcəkdir. O, redaktə xarakterli dəyişikliklərə məruz qala bilər.

Fətullayev Azərbaycan qarşı məhkəmə işində Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi (Birinci Seksiya),

hakimlər:

Kristos Rozakis (*Christos Rozakis*), *sədr*,

Nina Vayiç (*Nina Vajić*),

Din Spilmann (*Dean Spielmann*),

Sverre Erik Yebens (*Sverre Erik Jebens*),

Corcio Malinverni (*Giorgio Malinverni*),

George Nikolau (*George Nicolaou*),

Lətif Hüseynov (*Latif Huseynov*),

habelə Seksiyanın katibi cənab Sören Nilsendən (*Søren Nielsen*) ibarət tərkibdə Palatada iclas keçirərək,

25 mart 2010-cu ildə qapalı müşavirə keçirərək,

həmin tarixdə qəbul edilmiş aşağıdakı qərarı elan edir:

PROSEDUR

1. İş İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının ("Konvensiya") 34-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan vətəndaşı cənab Eynulla Emin oğlu Fətullayev ("ərizəçi") tərəfindən 10 sentyabr 2007-ci ildə Məhkəməyə təqdim edilmiş Azərbaycan Respublikasına qarşı ərizə (№ 40984/07) əsasında başlanmışdır.

2. Ərizəçini Bakıda vəkillik fəaliyyəti ilə məşğul olan cənab İ. Aşurov təmsil etmişdir. Azərbaycan Hökumətini ("Hökumət") onun nümayəndəsi cənab Ç. Əsgərov təmsil etmişdir.

3. Ərizəçi konkret olaraq iddia etmişdir ki, müəllifi olduğu qəzet məqalələrində bildirdiyi fikirlərə görə cinayət cəzalarına məhkum olunması onun ifadə azadlığının pozuntusunu təşkil

edib, o, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən dinlənilməyib və onun təqsirsizlik prezumpsiyası hüququna hörmət edilməyib.

4. 3 sentyabr 2008-ci ildə Birinci Seksiyanın sədri ərizə barədə Hökumətə məlumat verməyi qərara almışdır. Həmçinin qərara alınmışdır ki, ərizəyə mahiyyəti üzrə baxılması onun qəbul edilənliliyinə baxılması ilə eyni vaxtda həyata keçirilsin (Konvensiyanın 29-cu maddəsinin 3-cü bəndi).

5. Azərbaycandan seçilmiş hakim cənab X. Hacıyev Palatanın iclasında iştirak etməkdən imtina etmişdir (Məhkəmə Reqlamentinin 28-ci Qaydası). Müvafiq olaraq, Hökumət cənab L. Hüseynovu *ad hoc* hakim qismində iclasda iştirak etməyə təyin etmişdir (Konvensiyanın 27-ci maddəsinin 2-ci bəndi və Məhkəmə Reqlamentinin 29-cu Qaydasının 1-ci bəndi).

FAKTLAR

I. İŞİN HALLARI

6. Ərizəçi 1976-cı ildə anadan olub və Bakıda yaşayır.

7. Ərizəçi Azərbaycan dilində nəşr olunan “Gündəlik Azərbaycan” və rus dilində nəşr olunan “Realnyy Azərbaycan” (“*Реальный Азербайджан*”) qəzetlərinin təsisçisi və baş redaktoru idi. Qəzetlər çox vaxt Hökuməti və müxtəlif dövlət məmurlarını kəskin tənqid edən məqalələr dərc etməsi ilə məşhur idi.

8. Bu ərizədə şikayət edilən hadisələrdən öncə ərizəçi yüksək vəzifəli müxtəlif hökumət məmurlarının, o cümlədən Nazirlər Kabinetinin və parlamentin üzvlərinin şikayətlərindən sonra böhtana görə bir sıra mülki və cinayət proseslərinə cəlb olunmuşdu. Sonuncu prosesdə, 2 sentyabr 2006-cı ildə ərizəçi Nazirlər Kabinetinə qarşı böhtana görə məhkum olunmuş və şərti olaraq iki il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi. Bundan başqa, ərizəçinin sözlərinə görə müxtəlif vaxtlarda o və onun işçiləri çoxlu sayda hədələyici telefon zəngləri almışdılar, onlardan tələb olunurdu ki, yüksək vəzifəli məmurlar barədə tənqidi məqalələr yazmağı dayandırsınlar, ya da hətta qəzetlərinin nəşrinə tamamilə son qoysunlar.

9. 2007-ci ildə, digər səbəblərlə yanaşı, “Realnyy Azərbaycan” qəzetində dərc etdiyi iki məqaləyə görə ərizəçiyə qarşı iki cinayət icraatına başlanıldı.

A. Birinci məhkəmə icraatı

1. Ərizəçinin verdiyi ifadələr

10. 2005-ci ildə ərizəçi Ermənistan hərbi qüvvələrinin nəzarət etdiyi Dağlıq Qarabağ ərazisinə və digər ərazilərə jurnalist qismində səfər etdi. Bu, Dağlıq Qarabağ müharibəsindən sonra həmin ərazilərə və Ermənistana Azərbaycan vətəndaşlarının səfər etməsinə icazə verildiyi və həmin səfərlərin təşkil edildiyi bir neçə müstəsna hallardan biri idi, çünki Dağlıq Qarabağda cəbhə xətti boyunca hərəkət və Ermənistan-Azərbaycan sərhədi boyunca hərəkət hər iki tərəfdən bu günədək ciddi şəkildə məhdudlaşdırılmış olaraq qalır. Səfəri zamanı o, digər şəxslərlə yanaşı, öz

müstəqilliyini bəyan etmiş, tanınmayan “Dağlıq Qarabağ Respublikası”nın bəzi rəsmiləri ilə və bəzi sıradı insanlarla görüşdü. Bu səfərdən sonra aprelin 25-də ərizəçi “Realny Azərbaycan” qəzetində “Qarabağ gündəliyi” (rusca: “*Карабахский дневник*”) adlı məqalə dərc etdi.

11. Gündəlik üslubunda yazılmış məqalədə ərizəçi bir neçə şəhərə, o cümlədən Laçın, Şuşa, Ağdam və Xocalıya səfərlərini təsvir etmişdi, həmin şəhərlərdə əvvəllər əsasən etnik azərbaycanlılar məskunlaşmış, müharibə zamanı isə evlərini tərk etməyə məcbur olmuşdular. O, həmin şəhərlərdə həm müharibənin dağıntılarını, həm də yeni tikintilərin aparıldığı əraziləri, habelə səfəri zamanı rastlaşdığı bir neçə yerli erməni ilə təsadüfi söhbətlərini təsvir etmişdi.

12. “Qarabağ gündəliyi”ndə müzakirə olunan mövzulardan biri 26 fevral 1992-ci il Xocalı qətləmi ilə bağlı idi. Bu mövzunu müzakirə edərkən ərizəçi müəyyən fikirlərini bildirmişdi ki, bunlar Xocalı hadisələrinin hamılıqla qəbul edilmiş versiyasından – Dağlıq Qarabağ müharibəsinin gedişində Ermənistan silahlı qüvvələrinin Xocalı şəhərinə hücumu zamanı Azərbaycanın yüzlərlə dinc sakininin Ermənistan silahlı qüvvələri tərəfindən Rusiyanın (keçmiş Sovet İttifaqının) 366-cı motoatıcı alayının sonradan barəsində məlumat verilmiş yardımını ilə qətlə yetirildiyi barədə versiyadan fərqlənən fikirlər hesab oluna bilərdi. Konkret olaraq, məqalədə aşağıdakı hissələr var idi:

“Xocalını gördükdə heyrətimi gizlədə bilmədim. Yerlə yeksan edilmiş bu Azərbaycan şəhəri tamamilə yenidən inşa olunmuş və Xocalının işğalında fəal iştirak etmiş erməni generalının şərəfinə İvanovka adlandırılan şəhərə çevrilmişdi. Xocalı faciəsi və uzun müddət əzablara düşər olmuş bu Azərbaycan torpağında erməni ekspansionizminin bizim ruhumuza vurduğu dərin yaralar Əskəranda [Dağlıq Qarabağda Xocalının yaxınlığında yerləşən şəhər] bütün görüşlərimə sirayət etmişdi. Niyə belə oldu? Doğrudanmı bu xalqda heç bir insani hiss qalmayıb? Amma ədalət naminə etiraf edirəm ki, bir neçə il əvvəl mən Xocalıdan olan, Naftalanda müvəqqəti məskunlaşmış bir neçə qaçqınla görüşmüşdüm, onlar açıq etiraf etdilər ki, Rusiya və Ermənistan qoşunlarının Xocalıya geniş miqyaslı hücumu ərəfəsində şəhər [bu qoşunlar tərəfindən] mühasirəyə alınmışdı. Hətta hücumdan bir neçə gün əvvəl ermənilər mütəmadi olaraq əhaliyə planlaşdırılan əməliyyat barədə səsgücləndiricilər vasitəsilə xəbərdarlıq etmişdilər və güman edirdilər ki, dinc sakinlər şəhəri tərk edib və Qarqar çayı boyunca humanitar koridor vasitəsilə qaçaraq mühasirədən qurtulub. Xocalı qaçqınlarının öz sözlərinə görə, onlar bu koridordan istifadə etmişdilər və həqiqətən koridorun arxasında mövqə tutmuş erməni əsgərləri onlara atəş açmamışdılar. AXC [Azərbaycan Xalq Cəbhəsi, siyasi partiya] batalyonlarından olan bəzi əsgərlər müəyyən səbəbdən [qaçqınların] bir hissəsini Naxçıvanik kəndi istiqamətində apardılar, o, həmin vaxt ermənilərin Əskəranda batalyonunun nəzarəti altında idi. Qaçqınların digər bir qrupu Ağdam rayonuna [çatdıqları bir vaxtda] artilleriya atəşləri ilə vuruldu.

Əskəranda olarkən mən Əskəranda administrasiyasının başçısının müavini Slavik Aruşanyanla söhbət etdim və hadisələr barədə onun xatirələrini atəş altında Azərbaycan tərəfinə keçmiş Xocalı sakinlərinin xatirələri ilə müqayisə etdim.

Mən S. Aruşanyandan xahiş etdim ki, Xocalı sakinlərinin [şəhəri tərk etmək üçün] istifadə etdikləri koridoru mənə göstərsin. Coğrafi ərazi ilə tanış olduqdan sonra tam əminliklə deyə bilərəm ki, heç bir erməni koridorunun olmadığı barədə ehtimallar əsassızdır. Koridor həqiqətən mövcud idi, əks halda [düşmən qoşunları tərəfindən] tam mühasirə olunmuş və ətraf ələmdən təcrid olunmuş Xocalı sakinləri özlərinə yol açmağa və mühasirədən qurtula bilməzdilər. Lakin Qarqar çayının arxasındakı ərazini keçərkən qaçqınların bir dəstəsi ayrıldı və müəyyən səbəbə görə [onların bir qrupu] Naxçıvanik istiqamətinə yollandı. Görünür, AXC batalyonları Xocalının dinc sakinlərinin azad edilməsi uğrunda deyil, A. Mütəllibovun [Azərbaycanın birinci prezidenti] devrilməsi yolunda daha çox qan tökülməsi uğrunda mübarizə aparırdılar...”

13. Yuxarıdakı məqalənin dərcindən bir ildən artıq vaxt keçdikdən sonra, 2006-cı ilin dekabrından 2007-ci ilin yanvarınadək olan dövrdə, özünü ərizəçinin adı ilə təqdim edərkən

“Eynulla Fətullayev” istifadəçi adı altında qeydə alınmış şəxs “AzeriTriColor” adlanan İnternet saytının hamı üçün açıq olan İnternet forumunda bir sıra postinqlər (qeydlər) yerləşdirdi. Postinqlər forumun xüsusi bölümündə – “Eynulla Fətullayev” adlı forum üzvünə “Qarabağ gündəliyi”nin məzmunu barədə forumun digər üzvlərinin verdiyi suallara həsr olunmuş hissədə yerləşdirilmişdi. Bu suallara verdiyi müxtəlif cavablarda “Eynulla Fətullayev” adı altında postinqlərini yerləşdirən şəxs, digər fikirlərlə yanaşı, aşağıdakı fikirləri bildirmişdi:

“Mən bu şəhərə [Naftalana] səfər etdim və orada yüzlərlə (təkrar edirəm, yüzlərlə) qaçqınla söhbət etdim, onlar israr etdilər ki, koridor mövcud olub və onlar bu koridorun sayəsində sağ qalıblar...

Bilirsiniz ki, həmin vaxt müharibə vaxtı idi və həmin yer cəbhə xətti idi... Əlbəttə, ermənilər [dinc sakinləri] qətlə yetirmişdilər, amma Xocalı sakinlərinin bir hissəsinə öz [qoşunlarımız] tərəfindən atış açılmışdı... Bunun qəsdən edilib-edilmədiyini müstəntiqlər müəyyən etməlidirlər. ...

Onlar [bəzi] müəmmalı [atıcılar] tərəfindən deyil, AXC batalyonlarının təxribatları ucbatından qətlə yetirilmişdilər... [Cəsədlər] özümüzünkülər tərəfindən təhqir olunmuşdu...”

2. Ərizəçiyə qarşı mülki icraat

14. 23 fevral 2007-ci ildə Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin Hüquqlarını Müdafiə Mərkəzinin rəhbəri xanım T. Çaladze Yasamal rayon məhkəməsində ərizəçiyə qarşı mülki iddia qaldırdı. O, iddia etdi ki, ərizəçi “Xocalı faciəsi qurbanlarının, həmin faciəli hadisələr zamanı qətlə yetirilmiş şəxslərin və onların qohumlarının, eləcə də Qarabağ müharibəsi veteranlarının, Azərbaycan Milli Ordusunun əsgərlərinin və bütövlükdə Azərbaycan xalqının şərəf və ləyaqətini uzun müddət təhqir edib”. O, bildirdi ki, ərizəçi bunu özünün “Qarabağ gündəliyi” məqaləsində yuxarıda qeyd edilən fikirləri bildirməklə, habelə “AzeriTriColor” İnternet saytının forumunda analoji təhqiramiz fikirləri bildirməklə edib. Xanım T. Çaladze İnternet forumunda “Eynulla Fətullayev” istifadəçi adı altında qeydə alınmış forum üzvündən daxil olan postinqlərin müəllifliyini ərizəçinin adına çıxırdı.

15. Məhkəməyə təqdim etdiyi arqumentlərində ərizəçi bildirdi ki, “AzeriTriColor” İnternet saytının forumundakı postinqlər onun tərəfindən yazılmayıb və oradakı fikirləri bildirdiyini təkzib etdi. O, həmçinin iddia etdi ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə o, sadəcə müsahibə apardığı şəxslərin ona verdiyi informasiya barədə məlumat verib.

16. Yasamal rayon məhkəməsi, işə təkbaşına baxan hakim İ. İsmayılovdan ibarət tərkibdə, Xocalıdan olan bir neçə qaçqının ifadələrini dinlədi, onların hamısı şəhərdən qaçıb xilas olduqlarını təsdiq etdilər və qeyd etdilər ki, Azərbaycan əsgərləri onlara atəş açmayıblar və ərizəçinin bununla bağlı iddiaları yalandır. Bundan başqa, məhkəmə elektron sübutları və şahid ifadələrini araşdıraraq müəyyən etdi ki, “AzeriTriColor” İnternet forumuna postinqlər ərizəçinin özü tərəfindən daxil edilib və onlar “Realniy Azərbaycan”ın oxucularının müxtəlif suallarına cavab olaraq orada yerləşdirilib. Məhkəmə müəyyən etdi ki, ərizəçi və qəzet Xocalı hadisələrindən sağ çıxanların şərəf və ləyaqətini ləkələyən və sübuta yetirilməmiş məlumatlar yayıblar.

17. Yuxarıdakı nəticələri nəzərə alaraq, Yasamal rayon məhkəməsi xanım Çaladzenin iddiasını təmin etdi və qərar çıxardı ki, ərizəçi “Realniy Azərbaycan” qəzetində və müvafiq İnternet saytlarında yuxarıdakı fikirlərindən çıxarışları dərc etsin və Xocalıdan olan qaçqınlardan və

qəzetin oxucularından üzr istəsin. Məhkəmə həmçinin qərar çıxardı ki, mənəvi ziyana görə ərizəçi və “Realniy Azərbaycan” qəzeti hər biri 10.000 yeni Azərbaycan manatı (təxminən 8.500 avro) ödəsinlər. Ümumi məbləği 20.000 AZN olan bu kompensasiya Xocalıdan olan qaçqınların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasına xərclənməli idi.

3. Cinayətə görə məhkum edilmə

18. Bundan sonra xanım Çaladze tərəfindən təmsil olunan, Xocalı hadisələrindən sağ çıxan dörd nəfərdən və Xocalı döyüşündə iştirak etmiş iki keçmiş əsgərdən ibarət qrup naməlum tarixdə Yasamal rayon məhkəməsinə ərizəçiyə qarşı xüsusi ittiham qaydasında cinayət üzrə şikayət verdilər. Onlar xahiş etdilər ki, ərizəçi böhtana görə və Azərbaycan əsgərlərini xüsusilə ağır cinayət törətməkdə yalandan təqsirləndirdiyinə görə məhkum olunsun.

19. 9 aprel 2007-ci ildə keçirilmiş hazırlıq iclasında ərizəçi Yasamal rayon məhkəməsinin tərkibinə bütünlüklə etiraz etdi. O, iddia etdi ki, məhkəmənin bütün hakimləri vəzifələrinə 2000-ci ilin sentyabrında beş illik müddətə təyin olunublar və onların vəzifədə qalma müddəti 2005-ci ildə başa çatıb. Buna görə də o, bildirdi ki, bu tərkibdə məhkəmə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” sayıla bilməz. Bu etiraz rədd edildi.

20. Cinayət işinə baxış 20 aprel 2007-ci ildə keçirildi və işə təkbaşına baxan hakim İ. İsmayılov iclasa sədrlik etdi.

21. Məhkəməyə verdiyi şifahi ifadələrində ərizəçi təqsirsiz olduğunu iddia etdi. Konkret olaraq, o, “AzeriTriColor” İnternet forumunda yer alan fikirləri bildirdiyini təkzib etdi və bildirdi ki, həmin fikirlər öz məqsədi üçün onun adından istifadə edərək postinqləri daxil etmiş naməlum şəxs tərəfindən bildirilib.

22. Məhkəmə ərizəçinin bildirdiyi fikirlərlə bağlı rəy verən dil üzrə eksperti dinlədi. Ekspert öz ifadəsində digər məsələlərlə yanaşı bildirdi ki, “Qarabağ gündəliyi” spesifik üslubda yazıldığına görə Xocalı hadisələri ilə bağlı bildirilmiş konkret fikirlərin və çıxarılmış nəticələrin şəxsən ərizəçinin özünə, yoxsa Dağlıq Qarabağda müsahibə aldığı iddia etdiyi digər şəxslərə məxsus olduğunu fərqləndirmək çətindir. O, həmçinin qeyd etdi ki, konkret ifadələri bütövlükdə məqalənin kontekstindən çıxarılıb ayrılıqda təhlil etmək çətindir və kontekstdən belə görünür ki, müəllif münafişədə hər iki tərəfin mövqelərini çatdırmağa çalışıb. Məhkəmə həmçinin bir neçə şahidi dinlədi, onlar Xocalı hadisələri barədə ifadə verdilər və qeyd etdilər ki, dinc sakinlər üçün heç bir xilas koridoru olmayıb və dinc sakinlər düşmən mövqelərindən atəşə tutulub. Məhkəmə daha sonra müəyyən etdi ki, mahiyyət etibarilə “AzeriTriColor” saytının İnternet forumu 2006-cı ildən daha mövcud olmayan “Realniy Azərbaycan” saytının İnternet forumunu əvəz edib və həmin forumda “Eynulla Fətullayev” adı altında yerləşdirilən fikirlər həqiqətən ərizəçinin özü tərəfindən yerləşdirilib. Nəhayət, məhkəmə müəyyən etdi ki, ərizəçi “Qarabağ gündəliyi”ndə və İnternet forumundakı postinqlərdə bildirdiyi fikirlər vasitəsilə Xocalıdakı tarixi hadisələrin olduqca təhrif edilmiş mənzərəsini verib və bilərəkdən şikayətçilərin nüfuzuna zərər yetirən və Azərbaycan ordusunun əsgərlərini (konkret olaraq, Xocalıda döyüşmüş iki şikayətçini) törətmədikləri ağır cinayətləri törətməkdə təqsirləndirən yalan məlumatlar yayıb. Məhkəmə ərizəçini Cinayət Məcəlləsinin 147.1 (böhtan) və 147.2-ci (ağır və ya xüsusilə ağır cinayətdə

ittiham etməklə böhtan atma) maddələri üzrə təqsirli bildi və onu iki il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum etdi.

23. Ərizəçi məhkəmə zalında həbs olundu və həmin gün (20 aprel 2007-ci ildə) 1 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsinə göndərildi.

24. 6 iyun 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Yasamal rayon məhkəməsinin 20 aprel 2007-ci il tarixli hökmünü qüvvədə saxladı.

25. 21 avqust 2007-ci ildə Ali Məhkəmə ərizəçinin kassasiya şikayətini rədd etdi və aşağı məhkəmələrin qərarlarını qüvvədə saxladı.

B. İkinci məhkəmə icraatı

1. “Əliyevlər müharibəyə gedir”

26. Bu arada, 30 mart 2007-ci ildə “Realny Azərbaycan” “Əliyevlər müharibəyə gedir” (rusca: “*Алиевы идут на войну*”) başlıqlı məqalə dərc etdi. Məqalə ərizəçi tərəfindən yazılmış, amma Rövşən Bağırov təxəllüsü ilə dərc olunmuşdu.

27. Bu analitik məqalə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Təhlükəsizlik Şurasının “İran əleyhinə” qəbul etdiyi, həmin ölkəyə qarşı iqtisadi sanksiyalara çağıran son qətnaməsinin Azərbaycan tərəfindən dəstəklənməsinin mümkün nəticələrinə həsr olunmuşdu. Məqalədə Azərbaycanın cari hakimiyyəti barəsində “Əliyev klanı” və “hakim ailə” sözləri işlədilmişdi və belə bir fikir ifadə edilmişdi ki, hökumət ABŞ-ın İran əleyhinə “təcavüzünün” Azərbaycan tərəfindən dəstəklənməsinin müqabilində prezident İlham Əliyevin “hakimiyyətdə qalması üçün” Birləşmiş Ştatlardan (ABŞ) dəstək istəyib.

28. Məqalədə daha sonra aşağıdakılar bildirilirdi:

“Həmçinin məlumdur ki, BMT [Təhlükəsizlik Şurasının] bu qətnamənin lehinə səs verməsindən dərhal sonra Tehrandakı [hakimiyyət] “İran əleyhinə əməliyyat”ın başlanmasına qarşı ciddi şəkildə hazırlaşmağa başladı. Bir neçə il ərzində islam rejiminin hərbi qərargahı Amerika təcavüzünü dəf etmək və regionda ABŞ-a və onun müttəfiqlərinə əks-həmlə etmək üçün planlar hazırlamağa başladı. 2007-ci il martın 24-dən sonra İran əleyhinə əməliyyatı açıq dəstəkləyən Azərbaycan iri miqyaslı dağıntılarla və çoxlu insanların həyatını itirməsi ilə nəticələnmə bilən uzun və dəhşətli müharibəyə hazırlaşmalıdır. Rəsmi Parisə yaxın olan mənbələrdən alınmış məlumatlara görə, İranın baş qərargahı Bakının İran əleyhinə təcavüzün tərəfində olacağı təqdirdə Azərbaycanla bağlı hərbi planlarını artıq hazırlayıb. Belə ki, İranın uzaq hədəfli hərbi hava qüvvələri, İİMK-dan (İran İslam Mühafizəçiləri Korpusu) olan minlərlə ağılı itirmiş terrorçu-kamikadze və yüzlərlə Şahab-2 və Şahab-3 raketləri Azərbaycan ərazisindəki aşağıdakı əsas hədəflərə zərbə endirəcəklər...”

29. Məqalə həmin hədəflərin uzun və təfəsilatlı siyahısı ilə davam etdirilirdi, buraya digər hədəflərlə yanaşı Xəzər dənizi şelfindəki aktiv neft platformaları, Səngəçal neft terminalı və digər neft zavodları və terminalları, Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri, Prezident Administrasiyasının binası, ABŞ-ın Azərbaycandakı səfirliyinin binası, müxtəlif nazirliklərin binaları, Bakının dəniz və hava limanı və Azərbaycanda bizneslə məşğul olan əsas xarici şirkətlərin ofislərində yerləşən bir sıra iri biznes mərkəzləri daxil idi.

30. Bundan başqa, məqalədə qeyd edilirdi ki, Azərbaycan Hökuməti həm ABŞ, həm də İranla münasibətlərində neytrallığını saxlamalıdır, onun ABŞ-ın mövqeyini dəstəkləməsi, bu iki dövlət arasında müharibə baş verəcəyi təqdirdə, həm Azərbaycanda, həm də İranda azərbaycanlılar arasında insan itkiləri kimi ağır nəticələrə gətirib çıxara bilər. Müəllif bununla bağlı qeyd edirdi ki, ABŞ hərbi qüvvələri artıq Azərbaycan ərazisində dörd aviabazanı işlədirlər və həmin vaxt Rusiya tərəfindən işlədilən Qəbələ radiolokasiya stansiyasını işlətməkdə maraqlı olduqlarını ifadə ediblər.

31. Məqalədə İranla münaqişə təqdirində etnik və dil baxımından farslara yaxın olan talış etnik azlığının məskunlaşdığı Azərbaycanın cənub bölgələrində mümkün iğtişaşlar məsələsi müzakirə olunurdu. Belə görünür ki, məqalədə digər məsələlərlə yanaşı nəzərdə tutulurdu ki, çoxunun Naxçıvan rayonundan olduğu iddia edilən hazırkı hakim elita Naxçıvandan olan insanları ölkənin cənub ərazilərində, o cümlədən Lənkəran rayonunda dövlət vəzifələrinə təyin etməklə regional qohumbazlıqla məşğuldur. Konkret olaraq, məqalədə deyilirdi:

“Belə ki, talışlar uzun müddətdir ki, [mərkəzi hakimiyyətin] həmişə Lənkəranda idarəçilik vəzifələrinə Naxçıvandan olan, rayonun mentalitetinə və problemlərinə yabançı olan şəxsləri təyin etməsindən narazılıqlarını ifadə edirlər. ... Rayonda işsizlik səviyyəsi dəhşətli dərəcədə yüksəkdir, narkotiklərə aludəçilik baş alıb gedir, hər səhər yüzlərlə işsiz talış Bakıda “qul” [yəni ucuz əmək] bazarında dəstə-dəstə toplaşır. Məgər bu barıt çəlləyi deyilmi?”

Amma görünür, yaranmış vəziyyətin təhlükəliliyini dərk etməyən hakimiyyət öz standart metodlarına – repressiya tədbirlərinə və talış elitesini satın almağa üstünlük verir. Belə təəssürat yaranır ki, hakimiyyət bilərəkdən talışları İran radikallarının ağışuna itələyir”.

32. Məqalədə qeyd edilirdi ki, İranın müəyyən yüksək vəzifəli rəsmiləri və ayətullahları etnik talışlardır və İranla sərhəddə “bir neçə milyon” talış yaşayır, müharibə təqdirində onlar Azərbaycanda yaşayan yaxınlarını dəstəkləyə bilərlər. Nəhayət, məqalədə bu qənaətə gəlinirdi ki, Azərbaycan hakimiyyəti oynadığı geosiyasi oyunun bütün təhlükəli nəticələrini dərk etmir.

2. Cinayətə görə məhkum edilmə

33. 16 may 2007-ci ildə Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin (MTN) istintaq idarəsi məqalənin dərci ilə bağlı Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsinə (terrorçuluq və ya terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə) əsasən cinayət istintaqına başladı.

34. 22 may 2007-ci ildə istintaq orqanları ərizəçinin mənzilində və “Gündəlik Azərbaycan” və “Realniy Azərbaycan” ofisində axtarış apardılar. Onlar ərizəçinin mənzilindən müəyyən fotosəkillər və kompüter diskləri, qəzet ofisindən isə kompüterin iyirmi yaddaş diskini tapdılar və müsadirə etdilər.

35. 29 may 2007-ci ildə ərizəçi MTN-in saxlama müəssisəsinə köçürüldü.

36. 31 may 2007-ci ildə baş prokuror mətbuata açıqlama verərək qeyd etdi ki, “Realny Azərbaycan” qəzetində dərc olunmuş məqalədə terrorla hədələmə təşkil edən informasiya var və bununla bağlı MTN tərəfindən cinayət istintaqına başlanılıb. Bu açıqlama barədə “Media Forum” İnternet xəbər portalında aşağıdakı məlumatlar verildi:

“Bu gün baş prokuror ... Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi tərəfindən “Gündəlik Azərbaycan” və “Realny Azərbaycan” qəzetlərinin baş redaktoru Eynulla Fətullayev barəsində başlanmış cinayət işi ilə bağlı izahat verdi və bildirdi ki, [qəzetlərin] İnternet saytında həqiqətən terror aktları barədə hədələyici məlumatların yer aldığı informasiya vardı. “Azadlıq Radiosu”nun bildirdiyinə görə, baş prokuror deyib: “Saytda İran İslam Respublikası tərəfindən bombalanacağı iddia edilən konkret dövlət qurğularının adları və ünvanları göstərilib. Bu informasiya terrorla hədələmə təşkil edir”. [O], qeyd etdi ki, bununla əlaqədar olaraq MTN Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsinə əsasən cinayət işinə başlayıb. Baş prokuror bildirdi ki, MTN tezliklə istintaqın nəticələri ilə bağlı açıqlama verəcək”.

37. İnternetdəki digər bir xəbər portalı Day.Az aşağıdakı məlumatları verdi:

“Eynulla Fətullayev tərəfindən təsis edilmiş “Realny Azərbaycan” qəzetinin İnternet saytında həqiqətən terror barədə hədələyici məlumatlar var. Bu açıqlamanı ... baş prokuror verib. Onun sözlərinə görə, “Realny Azərbaycan” qəzetinin İnternet saytında müəyyən dövlət qurğularının konkret ünvanları göstərilir və iddia edilir ki, əldə olan məlumatlara görə, onlar İran İslam Respublikası tərəfindən bombalanacaq. “Bu informasiya terrorla hədələmə təşkil edir”. Buna görə də MTN Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsinə əsasən cinayət işinə başlayıb və istintaq tədbirləri görür”. [Baş prokuror] qeyd etdi ki, MTN işin gedişatı barədə ictimaiyyəti məlumatlandıracaq...”

38. 3 iyul 2007-ci ildə MTN-in müstəntiqinin qərarı ilə ərizəçi terrorla hədələmə (Cinayət Məcəlləsinin 241.1-ci maddəsi) və milli düşmənçiliyin salınması (Cinayət Məcəlləsinin 283.2.2-ci maddəsi) cinayətlərində rəsmən ittiham edildi.

39. Elə həmin gün, 3 iyul 2007-ci ildə Baş prokurorluğun vəsatəti əsasında Səbail rayon məhkəməsi bu cinayət işi ilə bağlı ərizəçi barəsində üç ay müddətinə həbs qətimkan tədbiri seçdi. Ərizəçi bu qərardan şikayət verdi. 11 iyul 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Səbail rayon məhkəməsinin qərarını qüvvədə saxladı.

40. 4 sentyabr 2007-ci ildə ərizəçi qəzet redaktoru kimi vergilərlə bağlı şəxsi gəlirlərini lazımı qaydada bəyan etmədiyi iddia edildiyinə görə həmçinin Cinayət Məcəlləsinin 213.2-ci maddəsinə əsasən vergidən yayınmada da ittiham olundu.

41. Məhkəmə araşdırması zamanı ittiham tərəfi digər sübutlarla yanaşı 2007-ci ilin mayında “Əliyevlər müharibəyə gedir” məqaləsinin tam elektron versiyasının elektron poçtu ilə Bakıdakı bir sıra xarici və yerli şirkətlərin ofislərinə göndərildiyini göstərən sübutlar təqdim etdi. Ümumilikdə bu şirkətlərin səkkiz işçisi məhkəmədə ifadə verdilər ki, məqaləni oxuduqdan sonra narahatlıq, təşviş və qorxu hissi keçiriblər. Məhkəmə müəyyən etdi ki, bu məqalənin dərci əhali arasında çaxnaşma yaratmaq məqsədini daşıyıb. Məhkəmə daha sonra müəyyən etdi ki, məqalədə ərizəçi Hökuməti milli maraqların tələb etdiyi siyasi qərarları qəbul etməkdən çəkindirmək üçün Hökumətə təsir göstərmək məqsədi ilə onu dövlət mülkiyyətinin məhv edilməsi ilə və insan həyatına təhlükə törədən hərəkətlərlə hədələyib.

42. 30 oktyabr 2007-ci ildə Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmə ərizəçini bütün ittihamlar üzrə təqsirli bildi və terrorla hədələməyə (səkkiz il azadlıqdan məhrum etmə), milli düşmənçilik

salmağa (üç il azadlıqdan məhrum etmə) və vergidən yayınmağa görə (dörd ay azadlıqdan məhrum etmə) görə məhkum etdi. Bu cəzaların qismən birləşdirilməsi nəticəsində səkkiz il dörd ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası alındı. Nəhayət, məhkəmə bu cəzanı əvvəlki cinayət işində ərizəçiyə təyin olunmuş iki il altı aylıq azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə qismən birləşdirdi və nəticədə cəmi səkkiz il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası alındı. Bu yekun hökmünü təyin edərkən məhkəmə onun əvvəlki məhkumluqları ilə əlaqədar olaraq residivist olduğu qənaətinə gəldi və bunu ağırlaşdırıcı hal kimi qiymətləndirdi. Məhkəmə həmçinin qərar çıxardı ki, öncə maddi sübut kimi qəzetlərin ofislərindən götürülmüş 23 kompüter və bir neçə kompakt disk dövlətin xeyrinə müsadirə edilsin. Nəhayət, məhkəmə qərar çıxardı ki, ərizəçidən 242.522 AZN (ödənilməmiş vergilərə görə) və 17.800 AZN (ödənilməmiş sosial təminat haqlarına görə) tutulsun.

43. 16 yanvar 2008-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin 30 oktyabr 207-ci il tarixli hökmünü qüvvədə saxladı.

44. 3 iyun 2008-ci ildə Ali Məhkəmə aşağı məhkəmələrin qərarlarını qüvvədə saxladı.

45. Məhkəmədə araşdırmasındakı müdafiə nitqində və yuxarı məhkəmələrə şikayətlərində ərizəçi digər məsələlərlə yanaşı şikayət etdi ki, baş prokuror mətbuata açıqlama verdiyinə görə təqsirsizlik prezumpsiyası pozulub və birbaşa Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinə istinad etdi. Bu məsələ ilə bağlı onun Konvensiyaya əsaslanan arqumentləri bütünlüklə rədd edildi.

46. Belə görünür ki, yuxarıdakı cinayət icraatının aparıldığı dövrdə naməlum tarixdə “Gündəlik Azərbaycan” və “Realny Azərbaycan”ın nəşri və yayımı işin materiallarından tam aydın olmayan şəraitdə dayandırılıb.

II. MÜVAFIQ DAXİLİ QANUNVERİCİLİK

A. 2000-ci il tarixli Cinayət Məcəlləsi

47. Həmin vaxt qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulurdu:

147.1. Böhtan, yəni yalan olduğunu bilə-bilə hər hansı şəxsin şərəf və ləyaqətini ləkələyən və ya onu nüfuzdan salan məlumatları kütləvi çıxışlarda, kütləvi nümayiş etdirilən əsərdə və ya kütləvi informasiya vasitəsində yayma —

şərti maliyyə vahidi məbləğinin yüz mislindən beş yüz mislinədək miqdarda cərimə ilə və ya iki yüz qırx saatadək müddətə ictimai işlər və ya bir ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

147.2. Ağır və ya xüsusilə ağır cinayətdə ittiham etməklə böhtan atma —

iki ilədək müddətə islah işləri və ya iki ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

48. Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulurdu:

Terrorçuluq, yəni ictimai təhlükəsizliyi pozmaq, əhali arasında vahimə yaratmaq, yaxud dövlət hakimiyyət orqanları və ya beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qərar qəbul edilməsinə təsir göstərmək məqsədilə insanların həlak olması, onların sağlamlığına zərər vurulması, əhəmiyyətli əmlak ziyanının vurulması və ya başqa ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi təhlükəsi yaradan partlayış, yanğın və ya digər hərəkətlər törətmə, habelə həmin məqsədlə bu cür hərəkətlərin törədiləcəyi ilə hədələmə —

əmlakı müsadirə olunmaqla səkkiz ildən on iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

49. Cinayət Məcəlləsinin 283-cü maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulurdu:

283.1. Milli, irqi, sosial və ya dini nifrət və düşmənçiliyin salınmasına, milli ləyaqətin alçaldılmasına, habelə milli, irqi və ya dini mənsubiyyətindən asılı olaraq vətəndaşların hüquqlarının məhdudlaşdırılmasına və ya üstünlüklərinin müəyyən edilməsinə yönələn hərəkətlər, aşkar surətdə və ya kütləvi informasiya vasitələrindən istifadə olunmaqla törədildikdə —

şərti maliyyə vahidi məbləğinin min mislindən iki min mislinədək miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə azadlığın məhdudlaşdırılması və ya iki ildən dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

283.2. Eyni əməllər:

283.2.1. zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədildikdə;

283.2.2. şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədildikdə;

283.2.3. mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə —

üç ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

B. 2000-ci il tarixli Cinayət Prosesual Məcəlləsi

50. Cinayət Prosesual Məcəlləsinin (CPM) 449-cu maddəsinə əsasən, təqsirləndirilən və ya şübhəli şəxs cinayət təqibi orqanının (təhqiqatçının, müstətiqin, araşdırmaya rəhbərlik edən prokurorun və s.) prosesual hərəkətlərindən və ya qərarlarından ibtidai araşdırmaya nəzarət edən məhkəməyə şikayət verə bilər. CPM-in 449.3-cü maddəsində nəzərdə tutulur ki, bu cür şikayət, digər hallarla yanaşı, tutulmuş şəxsin hüquqlarının pozulması zamanı verilə bilər.

51. CPM-in 450-ci və 451-ci maddələrində belə şikayətlərə baxılması qaydası və ibtidai araşdırmaya nəzarət edən məhkəmənin səlahiyyət dairəsi nəzərdə tutulur. Konkret olaraq, CPM-in 451.1-ci maddəsinə əsasən, nəzarəti həyata keçirən məhkəmə CPM-n 449-cu maddəsi əsasında verilmiş şikayətlə bağlı aşağıdakı iki qərardan birini çıxara bilər: a) barəsində şikayət verilmiş hərəkətin və ya qərarın qanuni hesab edilməsi barədə; yaxud b) barəsində şikayət verilmiş hərəkətin və ya qərarın qanunsuz hesab edilməsi və bu qərarın ləğv edilməsi barədə. CPM-n 451-ci maddəsində nəzərdə tutulur ki, şikayət edilmiş hərəkət və ya qərar qanunsuz hesab edildikdə, ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror və ya yuxarı

prokuror şikayət vermiş şəxsin hüquq və azadlıqlarının yol verilmiş pozuntularına son qoyulması üçün təxirəsalınmaz zəruri tədbirlər görür.

C. 2000-ci il tarixli Mülki Prosesual Məcəllə

52. Mülki Prosesual Məcəllənin (MPM) 296-300-cü maddələrdən ibarət olan 27-ci fəslində “müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının, yerli özünüidarə orqanlarının, sair orqan və təşkilatların, onların vəzifəli şəxslərinin” qərarları və hərəkətləri (hərəkətsizliyi) ilə əlaqədar mülki iddialara baxılması proseduru nəzərdə tutulur. Konkret olaraq, MPM-in 297.1-ci maddəsinə əsasən, bu prosedur elə qərarlara və hərəkətlərə (hərəkətsizliyə) şamil olunur ki, onlar şəxsin hüquq və azadlıqlarını pozur, şəxsin hüquq və azadlıqlarını həyata keçirməyə maneçilik yaradır, yaxud şəxsin üzərinə qanunsuz olaraq hər hansı vəzifə qoyur və ya onu qanunsuz olaraq məsuliyyətə cəlb edir.

D. Hakimlərin vəzifəyə təyin olunması və vəzifədə qalma müddəti

53. 10 iyun 1997-ci il tarixli “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunun 28 dekabr 2004-cü ildə qəbul edilmiş dəyişikliklərə qədər qüvvədə olmuş müvafiq müddəaların və “Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında” 28 dekabr 2004-cü il tarixli Qanun qüvvəyə minənədək qüvvədə olmuş Məhkəmə-Hüquq Şurasının statusu və tərkibi ilə bağlı müvafiq daxili qanunvericiliyin qısa xülasəsi *Əsədov və başqaları Azərbaycana qarşı işdə* ((qərardad), ərizə N 138/03, 12 yanvar 2006-cı il) verilir.

54. 30 yanvar 2005-ci ildən qüvvədə olan “Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna əlavələr və dəyişikliklər edilməsi haqqında” 28 dekabr 2004-cü il tarixli 817-IIQD sayılı Qanunda (“817-IIQD sayılı Qanun”) digər məsələlərlə yanaşı hakim vəzifəsinə namizədlərin seçilməsi və təyin olunması prosesinə, hakimlərin vəzifədə qalma müddətinə, hakimlərin etika məəcəlləsinə, hakimlər barəsində intizam icraatına və hakimlərin immunitətinə aid bir sıra dəyişikliklər yer almışdı. Konkret olaraq, “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanuna 817-IIQD sayılı Qanunla əlavə edilmiş 93-1, 93-2, 93-3 və 93-4-cü maddələrdə nəzərdə tutulur ki, hakim vəzifəsinə namizədlər Məhkəmə-Hüquq Şurası tərəfindən təşkil olunan Hakimlərin Seçki Komitəsi tərəfindən yazılı və şifahi imtahanları və uzunmüddətli təlim kurslarını özündə ehtiva edən prosedura uyğun olaraq seçilir, təlim mərhələsində hər bir namizədin yararlılığı sonradan Hakimlərin Seçki Komitəsi tərəfindən qiymətləndirilir. “Məhkəmələr və hakimlər haqqında” Qanunun 817-IIQD sayılı Qanunla dəyişiklik edilmiş 96-cı maddəsinə uyğun olaraq, hakimlər ilk dəfə beş il müddətinə təyin olunurlar, həmin müddət ərzində onlar ildə ən azı bir dəfə hakimlərin tədris kurslarına cəlb edilirlər. İlk beş illik müddətdən sonra hakimin fəaliyyətində peşəkar çatışmazlıq aşkar edilməzsə Məhkəmə-Hüquq Şurasının təklifi ilə onun səlahiyyətləri son yaş həddinədək (65 yaşınadək, müstəsna hallarda 70 yaşınadək) uzadılır. Sonuncu dəyişikliyə qədər hakimlər qulluq etdikləri məhkəmədən asılı olaraq beş və ya on il müddətinə təyin olunurdular.

55. 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəalarının 1-ci maddəsində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“2005-ci il 1 yanvar tarixinədək hakim vəzifəsinə təyin edilmiş Azərbaycan Respublikası məhkəmələri hakimlərinin səlahiyyət müddəti həmin məhkəmələrə yeni hakimlərin təyin olunduğu gündən ... bitmiş hesab olunur...”

56. “Məhkəmə-Hüquq Şurası” haqqında 28 dekabr 2004-cü il tarixli Qanunda nəzərdə tutulur ki, Məhkəmə-Hüquq Şurası 13 üzvdən (icra və qanunvericilik orqanlarının nümayəndələrindən, müxtəlif məhkəmələrin hakimlərindən, cinayət təqibi orqanlarının və Vəkillər Kollegiyasının nümayəndələrindən) ibarətdir və hakim vəzifəsinə namizədlərin seçilməsi prosesini təşkil etmək, hakimlərin təyinatı ilə bağlı Prezidentə təqdimatlar vermək və digər vəzifələri yerinə yetirmək, o cümlədən hakimlər üçün tədris kursları təşkil etmək, məhkəmələrə maddi-texniki yardım göstərmək və hakimlər barəsində intizam tədbirləri görmək səlahiyyətinə malik orqandır.

III. AVROPA ŞURASININ SƏNƏDLƏRİ

57. Aşağıdakılar Avropa Şurası Parlament Assambleyasının Azərbaycanda demokratik təsisatların fəaliyyətinə dair 1614 (2008) sayılı qətnaməsindən çıxarışlardır:

“19. İfadə azadlığına gəldikdə, Azərbaycan hakimiyyəti:

19.1. 1545 (2007) sayılı qətnamədə tövsiyə edildiyi kimi, mütənəsiblik prinsipinə hörməti təmin etmək üçün diffamasiyanın dekriminallaşdırılmasına (cinayət sayılmamasına) yönələn hüquqi islahata başlamalı və müvafiq mülki hüquq normalarında dəyişiklik etməlidir; eyni zamanda, diffamasiya ilə bağlı məhkəmə proseslərindən jurnalistlərin qorxudulması vasitəsi kimi istifadəyə son qoymaq üçün onlara siyasi moratorium tətbiq edilməlidir...”

58. Aşağıdakılar Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Komissarı cənab Tomas Hammarberqin 2007-ci il sentyabrın 3-dən 7-dək Azərbaycana səfərinə dair hesabatından (CommDH(2008)2, 20 fevral 2008-ci il) çıxarışlardır:

“B. Təxirəsalınmaz məsələ: diffamasiyanın dekriminallaşdırılması

69. Komissarın səfəri zamanı məlumat verildi ki, həbsxanada yeddi jurnalist var, onlardan dördü Cinayət Məcəlləsinin 147-ci və 148-ci maddələrinə əsasən böhtana və ya təhqirə görə oradadır. Həm beynəlxalq monitorinq qurumları, həm də yerli QHT-lər iddia etdilər ki, fərdlərin diffamasiyaya görə ittiham edilməsindən yüksək vəzifəli şəxslərə və ya digər nüfuzlu şəxslərə ziyan yetirə biləcək xəbərlərin yayılmasının qarşısını almaq üçün vasitə kimi istifadə edilir. Avropa Şurası Parlament Assambleyasının məruzəçilərinin sözlərinə görə, son bir neçə ildə ittihamların sayı artıb. Həbsə alınmaq qorxusu ucbatından jurnalistlər özünüsenzuraya əl atmağa məcburdurlar. 2005-ci ildə prezident cənab İlham Əliyev diffamasiya məsələlərində cinayət normalarının tətbiqindən imtina etməyə çağırırdı, amma buna əməl olunmadı. Barəsində Komissara məlumat verilmiş bəzi işlər jurnalistlərin əsassız və ya ədalətsiz olaraq azadlıqdan məhrum edildiyini göstərir.

70. ... Həqiqətən bir çox jurnalistlər həbsxanada saxlanılmaqdadır. Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin məhkəməyəqədər həbs müəssisələrində saxlanılan cənab Eynulla Fətullayev hələ də həbsxanadadır. Bu jurnalist Xocalının mühasirəsi zamanı hakimiyyətin və silahlı qüvvələrin davranışını tənqid etmişdi. Onun bu böhranın araşdırılması ilə bağlı tənqidi təhlili ona böhtana görə iki il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası bahasına başa gəlmişdi. Bundan başqa, o, bu dəfə terrorçuluq və milli düşmənçiliyin salınmasına görə müvafiq cinayət ittihamları üzrə əlavə səkkiz il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzası aldı. Bu jurnalist Komissarla görüşərkən demişdi ki, onun həbsxanaya salınması jurnalist kimi ona qarşı siyasi təzyiğin sübutudur. Bu ikinci cəza barədə qərardan sonra o, bu şərhini təkrar etdi. Komissar onun böhtana görə həbsxanaya salınmasını hakimiyyətə xatırlatmış və dərhal onu azad etməyə çağırmışdı. Komissar bir daha hakimiyyəti Eynulla Fətullayevi azad etməyə çağırır.

71. Hakimiyyətin bu məsələ ilə bağlı suallara cavabı ondan ibarətdir ki, jurnalistlərə qarşı tədbirlərə onların peşəkarlığının çatışmaması səbəb olur ki, bu da onların yazıları məsuliyyətsiz tərzdə yazmalarına və hüquqi və etik vəzifələrini nəzərə almamalarına gətirib çıxarır. Həqiqətən jurnalistlərə lazımı təlim və tədris keçilməlidir,

onlar peşə vəzifələrini məsuliyyətlə yerinə yetirməli və Avropa standartlarına uyğun olaraq etika məəcəlləsinə riayət etməlidirlər. Eyni zamanda, vəzifəli şəxslər məlumatlara asan çıxışa imkan yaratmalı və cəmiyyət qarşısında hesabat vermək vəzifəsindən irəli gələn tənqidləri qəbul etməlidirlər.

72. Hər halda başlıca sual ondan ibarətdir ki, insanlar, xüsusən jurnalistlər (amma təkcə onlar yox) ifadə etdikləri fikirlərə görə azadlıqdan məhrum edilməlidirlərmi və bu fikirlər onlar üçün digər cinayət-hüquqi nəticələrə səbəb olmalıdırmı? Əlavə bir məsələ, artıq qeyd edildiyi kimi, ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda olduğu kimi diffamasiyanın hələ də cinayət hüquq pozuntusu kimi qaldığı yerlərdə diffamasiyaya görə cinayət təqibi faktiki olaraq əsassız ittihamlara və (və ya) həddən artıq ağır cəza hallarına gətirib çıxarmır. Bu gün Avropada diffamasiyanın dekriminallaşdırılmasına doğru açıq-aydın ümumi tendensiya var. Beynəlxalq standartlar diffamasiyanı cinayət hüququ vasitəsilə cəzalandırmağa icazə verir, amma buna yalnız o hallarda yol verilir ki, ədavət yayan nitq birbaşa zorakılığa təhrik niyyətini daşımış olsun. Təhrikçilik niyyətinə dair bu tələbin təsdiqi üçün həmin niyyət ilə zorakılıq ehtimalı arasında birbaşa əlaqə olmalıdır. ... Bir çox ölkələrdə cinayət hüququndan istifadə olunmur: belə qanunlara moratorium qoyulur. Diffamasiyanın kriminallaşdırılması (cinayət sayılması) ifadə azadlığına çəkindirici təsir göstərir. Azərbaycandakı hüquqi baza diffamasiyanın kriminallaşdırılması üçün geniş çeşidli imkanlar nəzərdə tutur (məsələn, “şərəf və nüfuzun ləkələnməsi”). Bir ildən artıqdır ki, ATƏT-in dəstəyi ilə diffamasiya haqqında qanun layihəsi üzərində iş aparılır, bu işə parlament üzvlərindən və media ekspertlərindən ibarət işçi qrupu cəlb olunub. Vurğu cinayət hüququnun üzərindən mülki hüququn üzərinə keçirilməlidir.

73. Bu məsələ ilə bağlı ədliyyə naziri ilə söhbətlər Komissarda inam yaradıb. O, açıq ictimai müzakirələrə başlanılmasını tövsiyə edir, elə müzakirələrə ki, hüquqlara əsaslanan yanaşmanı müəyyən etməyə yardımçı olacaq, diffamasiyanı cinayət hüququ kitablarından çıxaracaq və digər hüquqlar və maraqlar üçün alternativ müdafiə təklif edəcək. Avropa Şurasının ekspertləri bu məsələdə yardım göstərə bilərlər. Bu müzakirələrin aparılmasına dəstək üçün prezident cinayət normasından istifadəyə moratorium qoyulması barədə 2005-ci il tarixli bəyanatını təkrarlamaq bilər. Komissar tövsiyə edir ki, birinci addım olaraq, Cinayət Məcəlləsinin müvafiq normaları əsasında cinayət təqibinə məruz qalmış şəxslərin hamısı azadlığa buraxılsın”.

IV. XOCALI HADİSƏLƏRİ HAQQINDA İNFORMASIYA XARAKTERLİ QEYDLƏR

59. Xocalıda Azərbaycanın dinc sakinlərinin qətlə qatılmağı ilə əlaqədar olan, barəsində məlumat verilən faktların çoxunu hər Azərbaycan, həm də Ermənistan tərəfi şübhə altına alır. Üçüncü tərəflərdən əldə edilən mənbə olaraq, aşağıdakılar beynəlxalq təşkilatların və insan hüquqları üzrə QHT-lərin bu hadisələrlə bağlı hesabatlarından çıxarışlardır:

60. Avropa Şurasının Siyasi Məsələlər üzrə Baş Direktorluğu tərəfindən hazırlanmış, Parlament Assambleyasının Siyasi Məsələlər üzrə Komitəsinin hesabatına əlavə olunmuş və ATƏT-in Minsk Konfransı tərəfindən nəzərdən keçirilmiş Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki münafişlərə dair məlumat sənədində (məruzəçi cənab D. Atkinson, 29 noyabr 2004-cü il, 10364 sayılı sənəd) deyilir:

“1992-ci ilin fevralında Sumqayıt hadisələrindən, demək olar ki, düz dörd il sonra etnik erməni qüvvələri [Dağlıq Qarabağda] yeganə aeroport olan, yerli bölgənin şimal paytaxtı *Xocalıda* yerləşən aeroporta hücum etdilər. Həmin vaxt Xocalı əhalisi 7.000 nəfər idi. Azərbaycanın mövqeyi ondan ibarətdir ki, aeroportun 150 müdafiəçisinin öldürülməsinə səbəb olmuş Xocalının alınması dinc əhaliyə qarşı misli görünməmiş qəddarlıqlarla müşayiət olunub. Məlumatla görə, bir gündə 613 silahsız insan qətlə yetirilib və 1300-ə yaxın insan ələ keçirilib, onların çoxu iddia edilən humanitar koridor vasitəsilə xilas olmağa çalışarkən tutulub. Ermənistan tərəfi bu mövqeyə və öldürülənlərin sayına etiraz edir.

Xocalı qətləmi azərbaycanlıların öz yerlərini kütləvi şəkildə tərk etmələrinə və Bakıda siyasi böhranın sürətlənməsinə səbəb oldu. Beş il sonra, 1997-ci ildə prezident Əliyev bu faciəni “Xocalı soyqırımı” adlandıran fərman qəbul etdi”.

61. Aşağıdakılar “Human Rayts Votç” (*Human Rights Watch*) təşkilatının keçmiş Sovet İttifaqına dair 1993-cü il tarixli ümumdünya hesabatından çıxarışlardır:

“1992-ci ilin qışında Ermənistan qüvvələri hücumu keçərək, demək olar ki, anklavın bütün azərbaycanlı əhalisini qaçmağa məcbur etdilər və dinc sakinlər qaçarkən onlara qarşı ağılasığmaz zorakılıq aktları törətdilər. Bu hücumlardan ən bədnamı fevralın 25-də Xocalı şəhərində baş verdi. Az sayda döyüşçülərin müşayiəti ilə sakinlərin uzun bir cərgəsi şəhəri tərk etdi, çünki şəhər Ermənistan qüvvələrinə təslim olmuşdu. Onlar Azərbaycanla sərhədə yaxınlaşarkən ermənilərin hərbi postu ilə qarşılaşdılar və amansız atəşə məruz qaldılar. Məlumata görə bu insidentdə azı 161 dinc sakin qətlə yetirildi, hərçənd ki, Azərbaycan rəsmilərinin hesablamalarına görə 800 nəfər öldürülüb. Ermənistan qüvvələri vuruşmaq iqtidarında olmayan silahsız dinc sakinləri qətlə yetirdilər, evləri taladılar və bəzi hallarda yandırdılar”.

62. Moskvada yerləşən “Memorial” İnsan Hüquqları Mərkəzi müharibə zamanı müşahidəçilərini Dağlıq Qarabağa göndərdi. Aşağıdakılar “Memorial” İnsan Hüquqları Mərkəzinin “1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərinin silahlı yolla ələ keçirilməsi ilə bağlı insan hüquqlarının kütləvi şəkildə pozulması haqqında” hesabatından çıxarışlardır (rus dilindən tərcümə olunub):

“Praktiki olaraq Xocalıdan olan bütün qaçqınların iddia etməsinə görə, 366-cı alayın hərbi personalı şəhərə hücumda iştirak edib. Ermənistan tərəfindən alınmış məlumatlara görə, 366-cı alayın şəhərə hücumda iştirak etmiş döyüş maşınları əslində şəhərə daxil olmayıblar. Ermənistan tərəfi iddia edir ki, [366-cı alayın] hərbi personalının hücumda iştirakına alayın komandanlığının yazılı əmri ilə icazə verilməmişdi. ...

Hücumun başlanmasından az sonra Xocalını tərk etməyə başlayan əhalinin bir hissəsi Ağdam istiqamətində qaçaraq xilas olmağa çalışıb. Qaçan qrupların bəzilərinin arasında şəhər qarnizonundan olan silahlı adamlar da vardı. İnsanlar şəhəri iki istiqamətdə tərk edirdilər: 1) Əskəran sol tərəfdə qalmaqla şəhərin şərq tərəfindən çay boyunca şimal-şərq istiqamətinə doğru; (Ermənistan rəsmilərinin sözlərinə görə bu xüsusi marşrut “sərbəst koridor” kimi nəzərdə tutulmuşdu); 2) Əskəran sağ tərəfdə qalmaqla şəhərin şimal tərəfindən şimal-şərq istiqamətinə doğru; (görünür, qaçqınların az bir qismi qaçarkən bu marşrutdan istifadə ediblər). Beləliklə, dinc sakinlərin əksəriyyəti Xocalını tərk etdiyi halda, 200-300 nəfər evlərində və zirzəmilərində gizlənərək Xocalıda qalıb. Şəhərin artilleriya atəşinə tutulması nəticəsində hücum zamanı Xocalı ərazisində naməlum sayda dinc əhali qətlə yetirilib. Ermənistan tərəfi bu yolla qətlə yetirilmiş insanların sayı barədə məlumat verməkdən praktiki olaraq imtina etdi. ...”

DQR [öz müstəqilliyini elan etmiş Dağlıq Qarabağ Respublikası] rəsmilərinin sözlərinə görə, dinc sakinlərin çıxıb getməsi üçün “sərbəst koridor” təmin edilmişdi, o, şəhərin şərq tərəfindən başlayır, çay boyunca uzanır və Əskəran solda qalmaqla Ağdam tərəfə, şimal-şərq istiqamətinə doğru davam edirdi. ... DQR rəsmilərinin və hücumda iştirak edənlərin sözlərinə görə, hərbi personalı daşıyan zirehli maşınların üstündə quraşdırılmış səsgücləndiricilər vasitəsilə Xocalı əhalisinə bu “koridorun” mövcudluğu barədə məlumat verilmişdi. ... DQR rəsmiləri həmçinin qeyd etdilər ki, hücumu bir neçə gün qalmış helikopterlərdən Xocalıya vərəqələr atılmışdı, vərəqələr Xocalı əhalisini “sərbəst koridordan” istifadə etməyə çağırırdı. Lakin bu iddiaların təsdiqi üçün həmin vərəqələrin bircə nüsxəsi belə “Memorial”ın müşahidəçilərinə təqdim edilmədi. Eyni ilə, “Memorial”ın Xocalıdakı müşahidəçiləri həmin vərəqələrin mövcudluğunun heç bir izini tapmadılar. Müsahibə zamanı Xocalı qaçqınları dedilər ki, belə vərəqələr haqqında eşitməyiblər. Ağdamda və Bakıda “Memorial”ın müşahidəçiləri şəhərə hücum zamanı Xocalını tərk etmiş 60 nəfərlə söhbət etdilər. Müsahibə aparılan şəxslərdən yalnız bir nəfəri “sərbəst koridorun” mövcudluğundan xəbərdar olduğunu dedi (bu barədə ona Xocalı qarnizonundan olan bir “hərbi” demişdi). ... Hücumu bir neçə gün qalmış Ermənistan tərəfinin nümayəndələri qarşidan gözlənilən hücum barədə Xocalının hakimiyyət orqanlarına radio ilə dəfələrlə məlumat vermiş və onları dərhal əhalini şəhərdən çıxarmağa çağırmışdılar. Azərbaycan tərəfinin bu informasiyanı alması və Bakıya ötürməsi faktını Bakı qəzetləri (“Bakinski raboçi”) təsdiqləyir.

[Xocalı] sakinlərinin uzun bir cərgəsi tələsik çay boyunca (1-ci marşrut – [yuxarıya bax]) şəhəri tərk etdi. Qaçqınların bəzi qrupları arasında şəhər qarnizonundan olan silahlı adamlar vardı. “Sərbəst koridorla” hərəkət

edən bu qaçqınlara atəş açıldı, nəticədə çoxlu insan öldürüldü. Sağ qalanlar qaçaraq pərən-pərən oldular. Qaçan [qaçqınlar] Ermənistan hərbi postları ilə qarşılaşdılar və atəşə məruz qaldılar. Bəzi qaçqınlar Ağdama qaçıb xilas ola bildilər, əsasən qadınlardan və uşaqlardan ibarət olan bəziləri (onların dəqiq sayını müəyyən etmək mümkün deyil) dağların arasında dolaşaraq donub öldülər, bəziləri isə ... ələ keçidilər. ... Azərbaycan bölmələri cəsədlərin helikopterlə Ağdama aparılması əməliyyatını həyata keçirərkən qaçqınların kütləvi şəkildə qətlə yetirildiyi ərazi, eləcə də onların cəsədləri videolentə çəkildi. ... Videolentə alınmış cəsədlərin çoxu qadınlardan və ahıl insanların cəsədləri idi; həmçinin öldürülənlər arasında uşaqlar da vardı. Eyni zamanda, qətlə yetirilənlər arasında hərbi formada olan adamlar da vardı. ... Dörd gün ərzində 200-ə yaxın cəsəd Ağdama aparıldı. Bəzi cəsədlərin üzərində təhqir əlamətləri vardı. ...

DQR-in rəsmi nümayəndəsi və Ermənistan silahlı qüvvələrinin üzvləri “sərbəst koridor” zonasında dinc sakinlərin ölümünü belə bir faktla izah etdilər ki, qaçqınların arasında onlarla birlikdə qaçıb qurtulmaq istəyən, ermənilərin qarovul postlarına (zastavalarına) atəş açan və bununla da cavab atəşinə səbəb olan silahlı adamlar vardı, eləcə də Azərbaycanın əsas qüvvələri mühasirəni yarmağa cəhd edirdilər. Ermənistan silahlı qüvvələrinin üzvlərinin sözlərinə görə, Azərbaycan qüvvələri Ağdam tərəfdən “sərbəst koridor” istiqamətində mühasirəni yarmağa cəhd edirdilər. Ermənilərin qarovul postları bu hücumu dəf etməyə cəhd etdikləri məqamda Xocalı qaçqınlarının birinci qrupu arxadan onlara yaxınlaşdı. Qaçqınların arasında olan silahlı adamlar ermənilərin qarovul postlarına atışmağa başladılar. Atışma zamanı postlardan biri dağıldı, amma başqa postdan olan döyüşçülər (azərbaycanlılar həmin postun mövcudluğundan xəbərsiz idilər) Xocalıdan gələn adamlara yaxın məsafədən atəş açmağa başladılar. Xocalı qaçqınlarının ifadələrinə görə (mətbuatda dərc olunanlar da daxil olmaqla), qaçqın cərgələrinin içərisində olan silahlı adamlar həqiqətən ermənilərin qarovul postları ilə atışmışdılar, amma hər dəfə birinci atəşi erməni tərəfi açmışdı. ...”

HÜQUQİ MƏSƏLƏLƏR

I. KONVENSIYANIN 10-CU MADDƏSİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTULARI

63. Ərizəçi Konvensiyanın 6, 10 və 13-cü maddələri əsasında şikayət etdi ki, qəzet məqalələrində və İnternet forumlarında bildirdiyi fikirlərə görə cinayət cəzalarına məhkum edilməsi onun ifadə azadlığına müdaxiləyə bərabərdir və bununla əlaqədar olaraq müvafiq cinayət icraatlarında onun ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ və səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququ pozulub. İşin hallarını nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu şikayətlərə yalnız Konvensiyanın 10-cu maddəsi əsasında baxılmalıdır, həmin maddədə deyilir:

“1. Hər kəs öz fikrini ifadə etmək azadlığı hüququna malikdir. Bu hüquqa öz rəyində qalmaq azadlığı, dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən hər hansı maneçilik olmadan və dövlət sərhədlərindən asılı olmayaraq, məlumat və ideyaları almaq və yaymaq azadlığı daxildir. Bu maddə dövlətlərin radioyayım, televiziya və kinematoqrafiya müəssisələrinə lisenziya tələbi qoymasına mane olmur.

2. Bu azadlıqların həyata keçirilməsi milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişasın və ya cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın, yaxud mənəviyyatın mühafizəsi üçün, digər şəxslərin nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi üçün gizli əldə edilmiş məlumatların açıqlanmasının qarşısını almaq üçün və ya ədalət mühakiməsinin nüfuz və qərəzsizliyini təmin etmək üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olan müəyyən formalıqlara, şərtlərə, məhdudiyətlərə və ya sanksiyalara məruz qala bilər”.

A. Şikayətin qəbul edilənliyi

64. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil. O, daha sonra qeyd edir ki, şikayət hər hansı başqa səbəblərə görə qəbul olunmayan sayıla bilməz. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

B. Şikayətin mahiyyəti

65. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi müxtəlif nəşrlərdə bildirdiyi ayrı-ayrı fikirlərə görə bir-biri ilə əlaqəli olmayan iki cinayət icraatının gedişində məhkum edilib və azadlıqdan məhrum etmə cəzası alıb. Buna görə də Məhkəmə bu cəzaların hər birinə münasibətdə 10-cu maddənin pozulub-pozulmadığını ayrıca araşdıracaq.

1. Birinci cinayət işi üzrə məhkum olunma

a) Tərəflərin arqumentləri

66. Hökumət bildirdi ki, birinci cinayət icraatında ərizəçinin məhkum edilməsi qanunla nəzərdə tutulmuşdu və şikayətçilərin nüfuz və hüquqlarının müdafiəsi məqsədini daşıyırdı.

67. Müdaxilənin zəruriliyinə gəldikdə, Hökumət bildirdi ki, ərizəçinin məhkum edilməsi onun Xocalı hadisələri ilə bağlı bildirdiyi fikirlərin xarakteri ilə əsaslandırılmışdı, bu, bütövlükdə Azərbaycan xalqı üçün və xüsusən həmin regionda yaşamış və döyüşmüş insanlar üçün çox həssas bir məsələ idi. Sözügedən hadisələr zamanı ən azı 339 Xocalı sakini, o cümlədən 43 uşaq və 109 qadın öldürülmüş, 371 nəfər girov götürülmüş, 200 nəfər itkin düşmüş 421 nəfər yaralanmışdı. Ərizəçinin nəşrlərində iddia edilirdi ki, qətlə yetirilənlərin bəziləri Azərbaycan döyüşçüləri tərəfindən öldürülüb və üstəlik, qurbanların cəsədləri azərbaycanlılar tərəfindən təhqir edilib. Bu fikirlər çoxsaylı sübutlarla ziddiyyət təşkil edirdi, sonuncular göstərirdi ki, həmin hərəkətlər erməni döyüşçüləri tərəfindən törədilib və onlara Dağlıq Qarabağda yerləşən keçmiş Sovet İttifaqının 366-cı motoatıcı alayının əsgərləri kömək edib. Belə olan halda ərizəçinin bildirdiyi fikirlər keçmiş Qarabağ sakinləri olan şikayətçilərin nüfuzuna ziyan yetirib və həm də döyüşdə iştirak etmiş şikayətçiləri insanlıq əleyhinə ciddi cinayətlər törətməkdə ittiham edib. Hökumət iddia etdi ki, həmin fikirləri bildirərkən ərizəçi vicdanlı tərzdə hərəkət etməyib və jurnalistika etikasını pozub.

68. Hökumətin bildirdiyinə görə, ərizəçinin məhkum edilməsi Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə təmin edilən şikayətçilərin şəxsi həyatına hörmət hüququnu qorumaq məqsədinə xidmət edirdi. Konvensiyanın 17-ci maddəsi şəxsin Konvensiyada təsbit olunmuş hər hansı hüquq və azadlıqları sarsıtmaq məqsədi daşıyan fəaliyyətlərlə məşğul olmaq üçün Konvensiyada (hazırkı işdə 10-cu maddədə) nəzərdə tutulmuş hüquqlarına istinad etməsinin qarşısını alır. Bununla əlaqədar olaraq Hökumət *D.I. Almaniyaya qarşı* məhkəmə işinə (ərizə № 26551/95, Komissiyanın 26 iyun 1996-cı il tarixli qərarı) istinad etdi, həmin işdə ərizəçinin ifadə azadlığına müdaxilə onun bildirdiyi fikirlərin xarakteri ilə əlaqədar olaraq Konvensiyaya uyğun hesab edilmişdi, həmin fikirlərdə o, Osventsimdə qaz kameralarının mövcudluğunu inkar etmişdi. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Hökumət bu qənaətə gəldi ki, eyni ilə hazırkı işdə də daxili məhkəmələrin qərarları Konvensiyanın 8-ci maddəsi ilə qorunan hüquqla Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə qorunan hüquq arasında balansın gözlənilməsinə əsaslanıb və onlar haqlı olaraq

qərara alıblar ki, Xocalı hadisələrində sağ qalanların nüfuzu ərizəçinin revizionist xarakterli məlumatları yaymaq azadlığından üstündür.

69. Ərizəçi iddia etdi ki, daxili məhkəmələr onun ifadə azadlığına müdaxilə üçün hər hansı ağılabatan əsaslandırma təqdim etməyiblər.

70. Ərizəçi Hökumətlə razılaşdı ki, Xocalı qətliamı mövzusu həqiqətən çox həssas bir məsələ idi. Lakin ərizəçi qeyd etdi ki, sözügedən hadisələrlə bağlı müəyyən məsələlər tam araşdırılmayıb. Məsələn, o, qeyd etdi ki, Xocalı qurbanlarının ümumi sayı ilə bağlı Hökumətin hazırkı işdə təqdim etdiyi rəqəmlər rəsmi hökumət mənbələrinin rəqəmlərinə ziddir, orada qətlə yetirilmiş insanların sayı 613-dür, bunlardan 106-sı qadın və 23-ü uşaqdır, yaralanmış və itkin düşmüş şəxslərin sayı isə 487 və 1257-dir. Bəzi özəl nəşrlərdə fərqli rəqəmlər göstərilib. Ərizəçi həmçinin qeyd etdi ki, Xocalını müdafiə etməməkdə təqsirləndirilən sabiq prezident Mütəllibov güman edirdi ki, mülki şəxslər arasında çoxsaylı itkilərin qarşısının alınmamasına görə, ola bilsin ki, bəzi Azərbaycan hərbiçiləri məsuliyyət daşıyırlar. Bəzi azərbaycanlı hərbi komandirlər, o cümlədən daxili qoşunların keçmiş komandiri F. Hacıyev Xocalının müdafiəsini təşkil etmədiklərinə və bununla da mülki əhali arasında itkilərin qarşısını ala və ya sayını azalda bilmədiklərinə görə ya ittiham olunublar, ya da məhkum ediləblər. Ərizəçinin sözlərinə görə, qurbanların dəqiq sayı ilə və Xocalı itirilən zaman baş verən hadisələrin dəqiq gedişi ilə bağlı müxtəlif mənbələrin fərqli informasiyalar təqdim etməsinin əsas səbəbi ondan ibarət idi ki, sözügedən hadisələrlə bağlı faktoloji və tarixi baxımdan hərtərəfli və yekun araşdırma hələ tamamlanmayıb. Müvafiq olaraq, ərizəçi iddia etdi ki, məhz məsələ çox həssas və mühüm olduğuna görə, tam həqiqəti aşkara çıxarmaq və bu qətliamda təqsirkar olanların hamısının məsuliyyətini müəyyən etmək üçün bu hadisələrlə bağlı ictimai müzakirə zəruri idi. Eyni ilə, Azərbaycanın daxili siyasəti kontekstində bu hadisələrlə bağlı ictimai müzakirəyə ehtiyac vardı, çünki Xocalı qətliamı mövzusu sabiq prezident Mütəllibov, Xalq Cəbhəsi və digər siyasi qüvvələr tərəfindən hakimiyyət uğrunda siyasi mübarizədə istifadə edilmişdi.

71. Ərizəçi qeyd etdi ki, “Qarabağ gündəliyi” reportaj üslubunda yazılmış məqalə idi, orada o, sadəcə gördüklərini və səfər zamanı gördüyü insanlardan eşitdiklərini çatdırmışdı və onun öz mülahizələri çox qısa idi, bunlar onun gördükləri və başqalarından eşitdikləri əsasında gəldiyi nəticələr idi. Ərizəçi iddia etdi ki, məqalədə o, sadəcə müsahibə zamanı hadisələrə dair öz versiyasını ərizəçiyə danışmış Slavik Aruşanyanın sözlərini çatdırıb. Məqalədə şikayətçilərdən hər hansı biri və ya hər hansı digər konkret Azərbaycan vətəndaşı cinayət törətməkdə birbaşa ittiham edilməyib. Eyni ilə, orada hər hansı konkret şəxsə və bütövlükdə Xocalı əhalisinə qarşı hər hansı böhtan xarakterli və ya alçaldıcı qeydlər də yoxdur.

72. Ərizəçi qeyd etdi ki, onun məqaləsində Xocalı qurbanlarından hər hansı birinin Azərbaycan döyüşçüləri tərəfindən qətlə yetirildiyini və ya cəsədlərinin təhqir edildiyini iddia edən heç bir fikir yox idi. Belə fikirlər AzeriTriColor saytının İnternet forumlarında naməlum şəxs tərəfindən bildirilmişdi. Ərizəçi israr etdi ki, bu fikirləri o bildirməyib və bununla bağlı daxili məhkəmələrdə bildirdiyi arqumentlərə baxmayaraq, əsasən bu fikirlərin əsasında məhkum olunub, halbuki onlar başqası tərəfindən bildirilib. İstənilən halda, həmin fikirlərdə “Xocalı faciəsi” faktı inkar edilməyib; orada sadəcə onun törədilməsinin mümkün səbəbləri barədə ehtimallar irəli sürülüb. Hətta bu ehtimallar yetərincə faktoloji əsaslar olmadan irəli sürülübse

belə, onlar ifadə azadlığı baxımından müəyyən dərəcədə icazə verilən məqbul şişirtmə kimi qəbul edilə bilər.

73. Ərizəçi vurğuladı ki, Xocalı hadisələrinə dair təhrif olunmuş tarixi məlumat təqdim etdiyi qənaətinə gəlinə də, Azərbaycan qanunvericiliyində Xocalı qətləminə şübhə ilə yanaşmağa, yaxud hətta onu inkar etməyə görə hər hansı növ məsuliyyət müəyyən edən heç bir norma yox idi. Buna görə də o, şübhələrinə görə məsuliyyətə cəlb oluna bilməzdi. Bunun əvəzinə qərara alındı ki, onun bildirdiyi fikirlər onun cinayət işində altı şikayətçiyə qarşı böhtandır, hərçənd ki, nə “Qarabağ gündəliyi”ndə, nə də İnternet forumundakı postinqlərdə həmin şəxslərin adları konkret olaraq göstərilməyib və ya hər hansı başqa şəkildə onlara işarə edilməyib.

74. Ərizəçi iddia etdi ki, hazırkı iş ilə yuxarıda istinad edilən *D.I. Almaniyaya qarşı* məhkəmə işi arasında analogiyalar aparmaq namünasib və qeyri-etikdir. O, bildirdi ki, Xocalı hadisələri hələ yekun hüquqi qiymətini almadığına görə onları Holokostla eyniləşdirmək doğru deyil. Ölüm düşərgələrində məhbusları bilərəkdən qətlə yetirməyə yönələn dövlət siyasəti ilə bir döyüşün gedişində hərbi əməliyyatların qurbanı olmuş mülki şəxslərin ölümü arasında fərq var. Sonuncu halda iddia etmək olardı ki, Azərbaycanın hakimiyyət orqanları mülki şəxslər arasında itkilərə görə məsuliyyətin bir hissəsini paylaşsınlar və erməni qoşunları tərəfindən törədilən qətləmin qarşısını ala bilərdilər. Ərizəçi vurğuladı ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə o, qətləmin faktını inkar etmək fikrindən uzaq olub və məsuliyyət daşıyanlara bəraət qazandırmaya çalışmayıb. O, sadəcə Dağlıq Qarabağın erməni əhalisinin bu məsələ ilə bağlı rəylərini Azərbaycan oxucularına çatdırmağa çalışıb. Məqalə xoş məramla yazılıb və münaqişə tərəfləri arasında münasibətləri isitməyə cəhd təşkil edib.

75. Nəhayət, ərizəçi bildirdi ki, onun cinayət cəzalarına məhkum edilməsinə Hökumətin söz azadlığını boğmağa yönələn “aqrəssiv siyasəti” kontekstində baxılmalıdır. O, qeyd etdi ki, son illər ifadə azadlığı ilə bağlı vəziyyət ciddi şəkildə pisləşib və çoxlu sayda jurnalistlər hücumlara məruz qalıb, həbs olunub və ya məhkum edilib. Bu, müxtəlif beynəlxalq təşkilatların bir sıra hesabatlarında öz əksini tapıb. Bu təqiblər Hökumətin bir sıra tənqidçiləri arasında özünüsənzura ilə nəticələnib. Ərizəçi daha sonra iddia etdi ki, onun işində dövlət orqanlarının onu məhkum etməsi ilk növbədə ümumən onun jurnalist fəaliyyətini boğmaq istəyindən qaynaqlanıb, çünki onun yazılarında Hökumətin siyasətləri daim tənqid edilir və dövlət məmurları korrupsiyada və mülki və siyasi hüquqların pozuntularında ifşa olunurdu. Onun 2005-ci ildə qətlə yetirilmiş jurnalist E. Hüseynovun işi ilə bağlı davam etdirdiyi jurnalist araşdırmasında yüksək vəzifəli müəyyən dövlət məmurlarına işarə vardı və nəticədə hazırkı işdəki hadisələrdən öncə o, həbs ediləcəyi və məhkum olunacağı barədə təhdidlər almışdı.

b) Məhkəmənin ilkin qeydləri

76. Hazırkı qərarla ərizəçinin Xocalı hadisələri ilə bağlı bildirdiyi fikirlərin müzakirəsi yalnız hazırkı işin məqsədlərinə xidmət edir və ümumi maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə qoyulan məhdudiyyətlərlə bağlı Məhkəmənin baxışı kontekstində aparılır, məqsəd onu müəyyən etməkdir ki, cavabdeh dövlətin milli məhkəmələri ərizəçinin azadlığına müdaxilə edərkən öz qiymətləndirmə sərbəstliklərinin hüdudlarını aşdırlarmı? Bu qərar Xocalı hadisələri ilə bağlı hər hansı faktoloji və ya hüquqi qiymətləndirmənin yer aldığı qərar kimi və ya həmin hadisələrlə bağlı hər hansı tarixi iddiaların məhkəmə tədqiqi kimi başa düşülməməlidir.

77. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə və İnternet forumundakı postinqlərdə bildirilən fikirlərlə bağlı ərizəçi mülki məhkəmə icraatında təqsirkar sayılıb və sonra eyni fikirlərin əsasında cinayət icraatında məhkum edilib. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi konkret olaraq ona qarşı mülki icraatla bağlı 10-cu maddə üzrə şikayət etməyib. Buna görə də Məhkəmə yalnız ərizəçi barəsindəki cinayət cəzasının 10-cu maddəyə uyğunluğunu araşdıracaq; bununla belə, bu araşdırmanın məqsədləri üçün zərurət olduqda ərizəçinin hüquqlarına iddia edilən müdaxilə ilə bağlı faktiki hallar bütövlükdə nəzərə alınacaq.

c) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

78. Məhkəmə hesab edir ki və Hökumət də buna etiraz etmir ki, ərizəçinin milli məhkəmələr tərəfindən məhkum olunması onun ifadə azadlığı hüququna “müdaxiləyə” bərabərdir. Belə müdaxilə 10-cu maddənin 2-ci bəndinin tələblərinə cavab vermədiyi təqdirdə Konvensiyanı pozmuş olur. Buna görə də, müəyyən edilməlidir ki, o, “qanunla nəzərdə tutulmuşdumu”, 2-ci bənddə əks olunmuş qanuni məqsədlərdən birini və ya bir neçəsini daşıyırdımı və həmin məqsədlərə nail olmaq üçün “demokratik cəmiyyətdə zəruri” idimi?

79. Ərizəçinin məhkum edilməsi, şübhəsiz ki, Cinayət Məcəlləsinin 147.1 və 147.2-ci maddələrinə əsaslanıb və “digər şəxslərin”, yəni ərizəçiyə qarşı cinayət işi üzrə şikayət ərizəsi vermiş Xocalı hadisələrindən sağ çıxan əsgər və mülki şəxslər qrupunun “nüfuzu və hüquqlarının müdafiəsi” məqsədini daşıyıb. Buna görə də Məhkəmə razılaşıb ki, müdaxilə “qanunla nəzərdə tutulmuşdu” və 10-cu maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan qanuni məqsədi daşıyırdı.

80. Müvafiq olaraq, Məhkəmənin qalan vəzifəsi müdaxilənin “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olub-olmadığını müəyyən etməkdir.

81. Məhkəmə öncə qeyd edir ki, o, Hökumətin Konvensiyanın 17-ci maddəsinə istinad etməsini və ya hazırkı işin yuxarıda istinad edilmiş *D.I. Almaniyaya qarşı* işlə müəyyən dərəcədə oxşar olduğu barədə arqumentini qəbul edə bilməz. Hazırkı işdəki situasiya heç də elə situasiyalarla eyni deyil ki, bu zaman 10-cu maddənin təmin etdiyi müdafiə Holokost kimi aydın şəkildə müəyyən edilmiş tarixi faktların inkarı və ya başqa cür yozumu ucbatından 17-ci maddənin vasitəsilə ləğv edilmiş olur (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Leidu (Lehideux) və İzorni (Isorni) Fransaya qarşı*, 23 sentyabr 1998-ci il, 47-ci bənd, *Qərar və qəraradlar toplusu*, 1998-VII). Hazırkı işdə “Qarabağ gündəliyi”ndə müzakirə olunan məsələlər davam edən mübahisələrin mövzusu idi (aşağıda 87-ci bəndə bax). Məhkəmənin aşağıda qeyd etdiyi kimi, ərizəçinin Xocalının mülki sakinlərinin kütləvi şəkildə qətlə yetirilməsi faktının baş verdiyini inkar etməyə, yaxud həmin hadisələrin qurbanlarına qarşı hörmətsizlik ifadə etməyə cəhd etdiyi nəzərə çarpmır. Əksinə, ərizəçi müzakirələrdə mübahisə doğuran rəylərdən birinin – qaçqınlar üçün xilas koridorunun mövcudluğu ilə bağlı rəyin tərəfdarı olub və bunun əsasında belə bir fikir ifadə edib ki, qətlə gətirilmə məsuliyyətinin bir qismi, ola bilsin ki, bəzi azərbaycanlı döyüşçülərin üzərinə düşür. Lakin bunu bildirərkən o, bu qətləmin hamılıqla qəbul olunan təqsirkarlarına bəraət qazandırmağa, onların müvafiq məsuliyyətini yüngülləşdirməyə, yaxud onların hərəkətlərini hər hansı başqa formada təqdir etməyə çalışmayıb. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin məhkum edilməsinə səbəb olmuş fikirləri Konvensiyanın kökündə duran dəyərlərin mahiyyətinə xələl gətirən hər hansı fəaliyyət təşkil etməyib, yaxud Konvensiyanın təmin etdiyi hüquq və azadlıqları ləğv etməyə və ya məhdudlaşdırmağa hesablanmayıb. Buradan belə nəticə

çıxır ki, hazırkı işdə ərizəçinin ifadə azadlığı Konvensiyanın 17-ci maddəsi vasitəsi ilə 10-cu maddənin müdafiə dairəsindən çıxarıla bilməz.

82. Məhkəmə bir daha belə bir ümumi prinsipi xatırladır ki, ifadə azadlığına qoyulan hər hansı məhdudiyyətin “zəruriliyi” inandırıcı şəkildə sübut edilməlidir. Qəbul edilməlidir ki, məhdudiyyət üçün “təxirəsalınmaz ictimai tələbatın” olub-olmadığını qiymətləndirmək ilk növbədə milli hakimiyyət orqanlarının işidir və bu qiymətləndirməni həyata keçirərkən onlar müəyyən dərəcədə sərbəstliyə malikdirlər. Mətbuatla bağlı olan, bu işə bənzəyən işlərdə milli hakimiyyət orqanlarının qiymətləndirmə sərbəstliyinin hüdudları demokratik cəmiyyətin azad mətbuatın mövcudluğunu təmin etmək və onu qoruyub saxlamaqdan ibarət marağı ilə məhdudlaşır. Eyni ilə, 10-cu maddənin 2-ci bəndi əsasında məhdudiyyətin qarşıya qoyulan qanuni məqsədə mütənasib olub-olmadığını müəyyən edərkən balansın gözlənilməsi məsələsində bu ictimai maraq böyük çəkiyə malik olur (bax: *Fressoz (Fressoz) və Ruaye (Roire) Fransaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 29183/95, 45-ci bənd, AİHM 1999-I).

83. Nəzarət funksiyasını həyata keçirərkən Məhkəmənin vəzifəsi səlahiyyətli daxili məhkəmələrin yerini tutmaq deyil, onların səlahiyyətlərinə uyğun olaraq qəbul etdikləri qərarları 10-cu maddə üzrə nəzərdən keçirməkdir. Bu o demək deyil ki, həmin nəzarət cavabdeh dövlətin öz qiymətləndirmə sərbəstliyini ağılabatan, diqqətli və ya vicdanlı şəkildə tətbiq edib-etmədiyinin müəyyən edilməsi ilə məhdudlaşır; Məhkəmənin vəzifəsi şikayət edilən müdaxiləni işin bütün halları baxımından, o cümlədən ərizəçinin ona qarşı istifadə edilmiş şərtlərinin məzmunu və həmin şərtlərin hansı kontekstdə bildirilməsi baxımından nəzərdən keçirməkdir (bax: *Kumpana (Cumpănă) və Mazare (Mazăre) Rumuniyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 33348/96, 89-cu bənd, AİHM 2004-XI).

84. Konkret olaraq, Məhkəmə müəyyən etməlidir ki, müdaxiləyə haqq qazandırmaq üçün milli hakimiyyət orqanlarının gətirdiyi əsaslar “münasib və yetərlidirmi” və görülmüş tədbir “qarşıya qoyulan məqsədə mütənasibdirmi”? Bunu müəyyən edərkən Məhkəmə əmin olmalıdır ki, milli hakimiyyət orqanları müvafiq faktları qəbul oluna bilən şəkildə qiymətləndiriblər və 10-cu maddədə təsbit olunmuş prinsiplərə uyğun olan standartları tətbiq ediblər (bir çox digər qərarlar arasında bax: *Şovi (Chauvy) və başqaları Fransaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 64915/01, 70-ci bənd, AİHM 2004-VI).

85. Hazırkı işdə ərizəçinin ona qarşı istifadə edilmiş fikirləri Dağlıq Qarabağ müharibəsinin gedişində baş vermiş Xocalı qətləməsinə aid idi. Daha konkret desək, qərara alındı ki, o, bəzi Xocalı qurbanlarının qətlində və cəsədlərinin təhqir olunmasında azərbaycanlı döyüşçüləri əsassız olaraq ittiham edib və bunu etməklə ona qarşı cinayət işi üzrə şikayət ərizəsi vermiş konkret şəxslərin nüfuzuna zərər yetirib.

86. Çoxlu sayda insanların həyatını itirməsi ilə nəticələnmiş və regionda əhəmiyyətli dərəcədə gərginlik yaratmış Dağlıq Qarabağ müharibəsi kifayət qədər yaxın dövrün tarixi hadisəsi olduğuna görə və atəşkəsin mövcud olmasına baxmayaraq, münaqişə hələ də davam etdiyinə görə Məhkəmə ərizəçinin məqaləsində müzakirə edilən məsələlərin olduqca həssas xarakterindən xəbərdardır. Xüsusən Məhkəməyə məlumdur ki, Xocalı qurbanlarının xatirəsi Azərbaycan cəmiyyətinin yaddaşında qorunur və Xocalı hadisələri zamanı yüzlərlə günahsız mülki şəxslərin itkisi dərin milli hüzn mənbəyidir və cəmiyyət daxilində hamılıqla millətin tarixində ən faciəli

məqamlardan biri sayılır. Belə olan halda ərizəçinin bildirdiyi fikirlərin ictimaiyyəti şoka salması və ya onu narahat etməsi başa düşüləndir. Lakin Məhkəmə bir daha bildirir ki, 10-cu maddənin 2-ci bəndinin şərtləri nəzərə alınmaqla, ifadə azadlığı təkcə müsbət qəbul edilən və ya zişansız sayılan, yaxud əhəmiyyətsiz hesab edilən “məlumat” və ya “ideyalara” deyil, həm də dövlətdə və ya əhalinin hər hansı təbəqəsində inciklik doğuran, onları şoka salan və ya narahat edən “məlumat” və ya “ideyalara” şamil olunur. Bunlar plüralizmin, tolerantlığın və geniş fikirliliyin tələbləridir, onlarsız “demokratik cəmiyyət” ola bilməz (bax: *Həndisayd Birləşmiş Krallığa qarşı*, 7 dekabr 1976-cı il, 49-cu bənd, A seriyaları, № 24).

87. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, tarixi həqiqət axtarmaq ifadə azadlığının ayrılmaz tərkib hissəsidir. Eyni zamanda, baş vermiş hadisələr barədə rəy formalaşdıran və onların şərhini verən tarixçilər arasında davam edən müzakirələrin bir hissəsi olan tarixi məsələlərlə bağlı qərar vermək Məhkəmənin vəzifəsi deyil (bax: *Şovi və başqalarının işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 69-cu bənd). Müvafiq olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, Xocalı hadisələrinə aid tarixi faktlarla bağlı fikir ayrılıqlarını yoluna qoymaq onun vəzifəsi deyil. Buna görə də, bu məsələdə hər hansı qəti nəticə çıxarmaq məqsədi daşımayaraq, Məhkəmə hazırkı işdə onun apardığı təhlilin məqsədləri üçün aşağıdakı qeydləri bildirməklə kifayətlənir. Müstəqil mənbələrdən əldə edilən hesabatlar göstərir ki, 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı ələ keçirilən vaxt etnik Azərbaycan mənşəli yüzlərlə mülki şəxs, məlumatlara görə, ələ keçirilmiş şəhərdən qaçmağa cəhd edərkən şəhərə hücum edən erməni döyüşçüləri tərəfindən qətlə yetirilib, yaralanıb və ya girov götürülüb, məlumatlara görə həmin döyüşçülərə 366-cı motoatıcı alay tərəfindən köməklik edilib (yuxarıda 60-62-ci bəndlərə bax). Lakin bu aspektdən başqa, belə görünür ki, Xocalı hadisələrinə aid təfsilatların bəzi digər aspektlərində də ya aydınlıq, ya da yekdil fikir yoxdur. Məsələn, öz şəhərlərini tərk edən mülki şəxslərin xilas koridoru ilə təmin edilib-edilmədiyi ilə bağlı ziddiyyətli fikirlər mövcuddur (misal üçün yuxarıda 62-ci bənddə “Memorial”ın hesabatına bax). Eyni ilə, Azərbaycan hakimiyyətinin və silahlı qüvvələrinin hadisələrdəki rolu və məsuliyyəti barədə müxtəlif fikirlər mövcuddur, bəzi hesabatlarda bildirilir ki, onlar mülki şəxslərin müdafiəsi üçün daha çox şeylər edə bilərdilər, yaxud onların hərəkətləri, ola bilsin ki, vəziyyətin ağırlaşmasına müəyyən dərəcədə şərait yaradıb. Belə suallar ortaya çıxır ki, şəhərin müdafiəsi lazımı qaydada təşkil edilmişdimi və əgər təşkil edilməmişdisə, bu, Azərbaycanda daxili siyasi mübarizənin nəticəsi idi mi? Yuxarıda qeyd edilənləri nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, görünür, Xocalı hadisələrinə aid bəzi məsələlərlə bağlı müzakirələr tarixçilər arasında hələ də davam edir və belə olan halda onlar müasir Azərbaycan cəmiyyətində maraq doğuran məsələ sayılmalıdır. Bununla bağlı Məhkəmə həmçinin xatırladır ki, hərbi cinayətlərə və ya insanlıq əleyhinə cinayətlərə bərabər olan, xüsusilə ağır nəticələr doğuran hərəkətlərin səbəbləri barədə müzakirələri sərbəst şəkildə aparmaq imkanının olması demokratik cəmiyyətdə zəruridir (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Leidu və İzorninin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 54-55-ci bəndlər).

88. Məhkəmənin hazırkı işi həll etməsi üçün xüsusi əhəmiyyət daşıyan digər amil demokratik cəmiyyətdə mətbuatın oynadığı “ictimai keşikçi” roludur (bax: *Qudvin Birləşmiş Krallığa qarşı*, 27 mart 1996-cı il, 39-cu bənd, *Qərarlar toplusu*, 1996-II). Baxmayaraq ki, mətbuat müəyyən sərhədləri, xüsusən də digər şəxslərin nüfuz və hüquqları ilə bağlı müəyyən hədləri aşmalı deyil, hər halda onun vəzifəsi ümumi maraq doğuran siyasi və digər məsələlərə dair məlumat və ideyaları (vəzifələrinə və məsuliyyətinə uyğun tərzdə) yaymaqdır (digər qərarlarla yanaşı bax:

De Hayes və Giysels Belçikaya qarşı, 24 fevral 1997-ci il, 37-ci bənd, *Qərarlar toplusu*, 1997-I; və *Kolombani və başqaları Fransaya qarşı*, ərizə № 51279/99, 55-ci bənd, AİHM 2002-V).

89. Məhkəmə əvvəlcə ərizəçinin “Qarabağ gündəliyi”ndə bildirdiyi fikirləri, sonra isə İnternet forumunda yerləşdirilən və ərizəçinin adına çıxılan postinqləri qiymətləndirəcək. “Qarabağ gündəliyi”nə gəldikdə, öncə bu qəzet məqaləsinin ümumi kontekstini və məqsədini nəzərə almaq zəruridir. Məqaləni araşdırdıqdan sonra Məhkəmə hesab edir ki, o, ümumən təsviredici üslubda yazılıb və Azərbaycan oxucularını sözügedən ərazidəki gündəlik həyatın reallıqları barədə məlumatlandırmaq məqsədini daşıyıb. Bu, özlüyündə ümumi maraq doğuran məsələ idi, çünki davam edən münaqişənin halları ilə bağlı ictimaiyyətin orta statistik üzvləri üçün əlçatan olan bu tip məlumatlar çox deyildi və ictimaiyyət müharibədən sonra onun ölkəsinin nəzarətində olmayan ərazilərdə nələrin baş verdiyi barədə məlumat almaq hüququna malik idi. Həmçinin belə görünür ki, müəllif münaqişənin hər iki tərəfinin fikirlərini və baxışlarını qərəzsiz tərzdə çatdırmağa çalışıb. Son nəticədə ərizəçiyə qarşı istifadə edilmiş fikirləri ərizəçi məhz bu kontekstdə bildirib.

90. Ərizəçiyə qarşı istifadə edilmiş fikirlərin olduğu hissələrə nəzər yetirsək (yuxarıda 12-ci bəndə bax), məqalədə digər şəxslərə məxsus olan sözləri bilavasitə müəllifin öz nöqtəyi-nəzərini ifadə edən qeydlərdən ayırmaq ümumən çox da asan deyil. Konkret olaraq, ərizəçi bildirib ki, Xocalıya hücum edən qüvvələr mülki şəxslərin qurtulması üçün koridor saxlayıblar. O, daha sonra qeyd edib ki, onlar bu məqsəd üçün koridordan istifadə etsələr də, onların bəzilərini Azərbaycan əsgərləri digər erməni bölmələrinin yerləşdiyi başqa istiqamətə aparıblar. O, həmçinin bildirib ki, xilas olmağa çalışan qaçqınların qalan hissəsi Azərbaycan tərəfdən artilleriya atəsinə tutulub. Belə görünür ki, bunlar ərizəçinin öz fikirləri deyil, o, başqa şəxslərdən (ərizəçinin iddia etdiyinə görə onun öncə görüşdüyü, adı çəkilməyən bəzi Xocalı qaçqınlarından və Dağlıq Qarabağ ermənilərinin nümayəndəsindən) eşitdiklərini təqdim edir. Ərizəçi bu müsahibələrdə bildirilən fikirlər barədə məlumat versə də, bu heç də o demək deyil ki, o, bunu iddia edilən həmin fikirlərin həqiqət olduğunu sübut etmək məqsədi ilə edib, o, sadəcə olaraq başqa şəxslərin rəylərini çatdırıb. Lakin iddia edilə bilər ki, mövzu inkişaf etdirildikcə müəllif öz rəylərini mənbələrinin rəyləri ilə qarışdırıb, bunu müəllifin “tam əminliklə deyə bilərəm ki...” sözlərindən və bu kimi parçalardan görmək olar. Məqalədə o, bununla razılışıb ki, koridor həqiqətən mövcud olub və belə bir yeni ehtimal irəli sürüb ki, “görünür, AXC batalyonları Xocalının dinc sakinlərinin azad edilməsi uğrunda deyil, A. Mütəllibovun] devrilməsi yolunda daha çox qan tökülməsi uğrunda mübarizə aparırdılar...”. Lakin bu fikir, istər təklikdə, istərsə də əvvəlki fikirlərlə birləşə götürüldükdə, “AXC batalyonlarının” “daha çox qan tökülməsinə” şərait yaratmaq üçün konkret olaraq nə etdikləri barədə fərziyyə xarakterli mülahizələrə yol açır və bu məqsədlə hər hansı hərəkətlərin edildiyi barədə hansısa konkret iddialar həmin fikirdə yer almayıb.

91. Bu kontekstdə qeyd etmək lazımdır ki, məqalənin etiraz edilən hissəsində deyilənlər kifayət qədər yaygın (dağınıq) fikirlər kimi görünə bilər ki, bunun da nəticəsində məqalədəki bir çox fikirlərə çoxmənalı, natamam və ya digər fikirlərlə məntiqi əlaqəsi olmayan fikirlər kimi baxmaq olar. Bəzən müəllifin düşüncələrinin izinə düşmək və konkret olaraq nə demək istədiyini duymaq, xüsusən müzakirə olunan mövzunun müxtəlif mürəkkəblikləri ilə çox da tanış olmayan oxucu üçün çətin olur. Məsələn, qaçqınların bir hissəsinin Azərbaycan əsgərləri tərəfindən Naxçıvan istiqamətində aparıldığı bildirildikdən sonra məqalədə dərhal digər qaçqınlar

qrupunun müzakirəsinə keçilir, bununla da birinci qrupun başına daha sonra nələrin gəldiyi aydın olmur. Belə qənaətə gəlmək olar ki, (qəsdən və ya bilmədən) başqa istiqamətdə aparılmış qaçqınlar ayrılmış koridorla qaçıb qurtula bilməyiblər və koridorla əlaqəsi olmayan, Naxçıvanı yaxınlığında yerləşən düşmən bölmələrinə yaxınlaşarkən düşmənin atəşi altına düşüblər, digər qrup isə (qəsdən və ya bilmədən) atəşin içərisinə doğru hərəkət edib. Amma yuxarıdakı fikirlərin heç biri birmənalı şəkildə deyilməyib və digər yozumlar da mümkündür. Bu misaldan görüldüyü kimi, məqalədə bildirilmiş fikirlər və çıxarılmış nəticələr əslində məhdud, yaygın, aydın olmayan sözlərlə ifadə edilmişdi və fərqli yozum üçün yer qalmışdı. Məhkəmə qeyd edir ki, “Qarabağ gündəliyi” konkret olaraq Xocalı hadisələrinin tədqiqinə yönələn araşdırıcı jurnalistika materialı təşkil etmirdi və hesab edir ki, bu hadisələr barədə ərizəçinin fikirləri məqalənin əsas mövzusunə paralel olaraq sözarası bildirilmişdi. Bu kontekstdə ərizəçi, tamamilə məhdud informasiya mənbələrinə əsaslanaraq, Xocalı qurbanlarının düşdüyü vəziyyətə görə Azərbaycan bölmələrinin məsuliyyət daşıdıqları barədə kifayət qədər aydın sözlərlə ifadə edilməyən fikirlər irəli sürmüşdü.

92. Müvafiq olaraq, məqalədə bəzi Azərbaycan hərbi bölmələrinin (onlar “AXC batalyonları” kimi qeyd edilib) kütləvi qətləri törədənərlə məsuliyyəti müəyyən dərəcədə paylaşdıqları barədə qeydlər yer alsın da, orada Azərbaycan hərbiçilərini və ya konkret şəxsləri qırğın törətməkdə və öz həmvətənləri olan mülki şəxsləri qətlə yetirməkdə birbaşa ittiham edən hər hansı fikirlər yer almayıb. Xocalı hadisələrinin qarşısının alınmamasında və ya həmin hadisələrə şərait yaradılmasında Azərbaycanın hakimiyyət orqanlarının rolu və məsuliyyəti ilə bağlı müzakirələr davam etdiyinə görə (yuxarıda 87-ci bəndə bax), ərizəçi 10-cu maddəyə əsasən bu məsələyə aid fikirləri jurnalist olaraq yaymaq hüququna malik idi. Məhkəmə bununla bağlı qeyd edir ki, jurnalistika azadlığı müəyyən dərəcədə şişirtməyə, yaxud hətta provokasiyaya əl atmağı da əhatə edir (digər qərarlarla yanaşı bax: *Bladet Tromsø və Stensaas Norveçə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 21980/93, 59-cu bənd, AİHM 1999-III). Hətta ərizəçinin informasiya mənbələrinin məhdud və ya şübhə altına alınması bilən olduğunu nəzərə alaraq “Qarabağ gündəliyi”ndə Xocalının azərbaycanlı müdafiəçilərinin bəzilərinin məsuliyyəti ilə bağlı onun qeydlərinin şişirtmə olduğunu fərz etsək belə, hər halda həmin qeydlərdə onlar hər hansı müharibə cinayətləri törətməkdə birbaşa və ya konkret olaraq ittiham edilməyiblər.

93. AzeriTriColor saytının İnternet forumunda yerləşdirilən, ərizəçinin adına çıxılan postinqlərə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi həmin postinqləri yerləşdirdiyini inkar edib. Bununla belə, həmin postinqlərin müəllifinin ərizəçi olub-olmadığını müəyyən etmək üçün daxili məhkəmələr tərəfindən araşdırılmış sübutlar toplusunu nəzərə alaraq, Məhkəmə qeyd edir ki, həmin sübutlar kifayət qədər inandırıcı görünür. Belə olan halda Məhkəmə razılaşıb ki, ərizəçinin həmin fikirlərin müəllifi olması əsaslı şübhə yeri qalmadan sübut olunub.

94. Forumdakı postinqlərdə aşağıdakı konkret fikirlər bildirilib: “...Xocalı sakinlərinin bir hissəsinə öz [qoşunlarımız] tərəfindən atış açılmışdı... Bunun qəsdən edilib-edilmədiyini müstəntiqlər müəyyən etməlidirlər... Onlar [bəzi] müəmmalı [atıcılar] tərəfindən deyil, AXC batalyonlarının təxribatları ucbatından qətlə yetirilmişdilər... [Cəsədlər] özümüzünkülər tərəfindən təhqir olunmuşdu...”. Məhkəmə hesab edir ki, bu iddialar olduqca konkret, belə ki, burada “AXC batalyonlarından” olan naməlum “təxribatçılar” öz həmvətənləri olan mülki şəxslərə atış açmaqda və onların cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham edilir. Məhkəmə qeyd edir ki, müəllif bu fikirlərini hər hansı sübutlarla təsdiq etməyib və hər hansı konkret mənbələrə

istinad etməyib. Bu fikirlərdə “Qarabağ gündəliyi”ndəki fikirlərdən fərqli olan iddialar yer alıb, belə ki, burada bəzi Azərbaycan döyüşçüləri qurbanların bəzilərini qətlə yetirməkdə (hərçənd, bəlkə də onlar bunu bilərəkdən etməyiblər) və qurbanların cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham olunurlar. Belə olan halda onlar “Qarabağ gündəliyi”ndə olduğu kimi sadəcə fərziyyə xarakterli fikirlər deyil, Azərbaycan əsgərlərinin geniş miqyaslı qan tökülməsinin qarşısını almadıqlarına görə mümkün məsuliyyəti barədə “Qarabağ gündəliyi”ndəki fərziyyələr xilas koridorunun mövcudluğu və qaçqınların ondan istifadə etməsinin qarşısının alınması barədə mənbələrin bildirdiyi informasiyaya əsaslanmışdı. İnternet forumundakı postinqlərə gəldikdə, orada ərizəçi iddia etməyib ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə onun əsas informasiya mənbələri olan, onun müsahibə aldığı Xocalı qaçqınları və ya erməni rəsmiləri konkret olaraq Azərbaycan hərbiçilərini öz həmvətənləri olan mülki şəxslərin cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham ediblər. Belə olan halda iddia etmək olar ki, İnternet forumundakı postinqlərdə bildirilmiş fikirlərə jurnalistika azadlığı həyata keçirilən zaman yol verilən “müəyyən dərəcədə şişirdilmiş” və ya “provokasiya” xarakterli fikirlər kimi baxmaq olmaz.

95. Bununla bağlı Məhkəmə bir daha xatırladır ki, ifadə azadlığının həyata keçirilməsi öhdəlik və vəzifələrlə müşayiət olunur və 10-cu maddənin jurnalistlərə verdiyi təminat belə bir şərtə bağlıdır ki, onlar jurnalistika etikasına uyğun olaraq düzgün və mütəbər informasiyanı təmin etmək üçün vicdanla hərəkət etməlidirlər (digər qərarlarla yanaşı bax: *“Radio France” və başqaları Fransaya qarşı*, ərizə № 53984/00, 37-ci bənd, AİHM 2004-II; və *Kolombani və başqalarının işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 65-ci bənd). Hazırkı işdə aydın deyil ki, ərizəçi bu fikirlərini ictimaiyyəti informasiya ilə təmin edən jurnalist qismində yerləşdirmişdi, yoxsa İnternetdəki müzakirənin gedişində adi vətəndaş kimi sadəcə olaraq şəxsi rəylərini ifadə etmişdi. Bununla belə, aydındır ki, “Eynulla Fətullayev” istifadəçi adı altında postinqlər yerləşdirməklə ərizəçi, populyar jurnalist olaraq, kimliyini gizlətməyib və fikirlərini sərbəst girişi olan populyar İnternet forumunda yerləşdirməklə onları ictimaiyyət arasında yayıb, bu informasiya vasitəsi isə öz təsirinə görə müasir dövrdə çap mediasından heç də az gücə malik deyil. Yayılmış fikirlər qiymətləndirici mülahizələr deyildi və konkret faktoloji xarakter daşıyırdı. Qiymətləndirici mülahizələrin həqiqətə uyğunluğunu sübut etmək mümkün olmadığı halda, faktların mövcudluğu sübut edilə bilər (bax: *De Hayes və Giyselsin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 42-ci bənd). Bundan başqa, konkret şəxsləri konkret formada hüquqa zidd davranışda ittiham etmək həmin iddianın söykəndiyi yetərli faktoloji əsasları ortaya qoymaq vəzifəsini doğurur (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Mahmudov və Ağazadə Azərbaycana qarşı*, ərizə № 35877/04, 45-ci bənd, 18 dekabr 2008-ci il).

96. Lakin Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin halları baxımından yuxarıdakı fikirlərin yetərli faktoloji əsaslara söykənib-söykənmədiyi barədə, yaxud onların obyektiv həqiqətə uyğun olduğu və ya yalan olduğu barədə hər hansı qəti nəticələrə gəlmək aşağıdakı səbəblərə görə tələb olunmur. Məhkəmə vurğulayır ki, ərizəçi sadəcə olaraq yuxarıdakı fikirləri yaydığına görə məhkum edilməyib. Əslində o, mahiyyət etibarını ilə, tarixi hadisələr barədə revizionist xarakter daşdığı iddia edilən fikirləri yaydığına görə məhkum olunmayıb. Əksinə, hazırkı işdə barəsində şikayət edilən müdaxilə ərizəçinin yaydığı fikirlərin konkret fərdlərə qarşı böhtan olduğu barədə cinayət prosesində çıxarılmış nəticəyə əsaslanan məhkum edilmə formasında baş verib. Buna görə də İnternet forumunda yerləşdirilmiş postinqlərin ərizəçiyə məxsus olduğu ilə və onların yalan, yaxud yoxlanılmamış olduğu ilə razılaşıqdan sonra onu müəyyən etmək lazımdır ki,

daxili məhkəmələr qeyd edilən fikirlərin həmin konkret şəxslərin nüfuzuna zərər yetirdiyi barədə qərarlarını əsaslandırmaq üçün yetərli və münasib əsaslar gətiriblərmi?

97. Sözügedən şəxslər cinayət prosesində xüsusi ittihamçı qismində iştirak etmiş dörd Xocalı qaçqını və iki keçmiş əsgər idi. Onlar iddia etdilər ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər böhtan xarakterli olub və onların şərəf və ləyaqətini ləkələyib. Bundan başqa, iki keçmiş əsgər iddia etdi ki, Azərbaycan əsgərlərinin mülki şəxsləri qətlə yetirdiklərini və onların cəsədlərini təhqir etdiklərini bildirməklə ərizəçi şəxsən onları ağır cinayətlər törətməkdə birbaşa və yalandan ittiham edib.

98. Xocalı qaçqınlarına qarşı iddia edilən diffamasiyaya gəldikdə, Məhkəmə hesab edir ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə, yaxud İnternet forumundakı postinqlərdə belə düşünməyə əsas verən heç bir şey yox idi ki, ərizəçi mülki şəxslərin kütləvi şəkildə qətlə yetirildiyini inkar etmək, yaxud hadisəni həqiqətən törətməkdə şübhəli bilinən hər hansı şəxslərə (istər erməni döyüşçüləri olsun, istərsə də 366-cı alayın şəxsi heyəti, yaxud hər hansı digər şəxslər və ya hərbi bölmələr) bəraət qazandırmaq məqsədini güdüb. Etiraz edilən fikirlərin heç biri Xocalı qurbanlarının məruz qaldığı iztirabın ağırlığını şübhə altına alan fikirlər kimi şərh oluna bilməzdi. Müəllif “AXC batalyonlarını” qaçqınların bəzilərinə atəş açmaqda və qurbanların cəsədlərini təhqir etməkdə ittiham etsə də, bu fikrin Xocalı hadisələrinin qurbanlarını alçaltmağa və ya təhqir etməyə hesablandığını, yaxud onların aqibətinin çox da fəlakətli olmadığına işarə etdiyini demək olmaz. Əksinə, ərizəçi “Xocalı faciəsi” adlandırdığı hadisələrin qurbanlarının və həmin hadisələrdə sağ qalanların vəziyyətinə görə kədər və dərin təəssüf hissələrini ifadə edib. Bu səbəblərə görə Məhkəmə daxili məhkəmələrin belə bir rəyi ilə razılaşa bilməz ki, məqalədə ümumiyyətlə Xocalı qurbanlarının və həmin hadisələrdə sağ qalanların və konkret olaraq Xocalı qaçqını olan dörd xüsusi ittihamçının ləyaqətini alçaldan hər hansı fikirlər yer alıb.

99. Qalan iki xüsusi ittihamçının guya ağır cinayətlər törətdiyi barədə ittihama gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi “AXC batalyonlarından” olan naməlum “təxribatçılar” barəsində həqiqətən ittihamediciləri fikirlər bildirib. Məhkəmə qeyd edir ki, hətta bu ittihamların faktoloji əsaslarının olmadığını fərz etsək belə, birincisi, bu fikirlərdə bütünlüklə Azərbaycan ordusunun və ya müharibə zamanı regionda vuruşmuş Azərbaycanın bütün hərbi bölmələrinin, yaxud hətta 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə baş vermiş döyüş zamanı Xocalının müdafiəsində iştirak etmiş bütün şəxslərin nəzərdə tutulmadığı aydın görünür. Görünür, bu fikirlər şəhərin müdafiəçilərinin yalnız bir qisminə aid olub və onlar “AXC batalyonları” kimi adlandırılıb. İkincisi, Məhkəmə qeyd edir ki, bu fikirlərdə hər hansı konkret şəxslər adları göstərilməklə və ya hər hansı başqa formada kimliklərinə işarə edilməklə ittiham olunmayıb. Konkret olaraq, Xocalı döyüşündə iştirak etdiklərini iddia edən iki xüsusi ittihamçının heç birinin “Qarabağ gündəliyi”ndə və İnternet forumundakı postinqlərdə adları çəkilməyib və ya hər hansı başqa formada kimliklərinə işarə edilməyib. Nə şikayətçilər, nə də daxili məhkəmələr ərizəçinin bildirdiyi fikirlərdə bu iki şəxsin kimliyinin hər hansı formada göstərildiyini, yaxud həmin fikirlərdə nəzərdə tutulmuş “təxribatçılar”ın sırasında onların olduğunu sübut edən hər hansı əsas gətirməyiblər. Belə olan halda Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlərdə həmin iki şikayətçinin şəxsən ağır cinayətlər törətməkdə birbaşa ittiham edildiyi inandırıcı şəkildə sübuta yetirilməyib.

100. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, “Qarabağ gündəliyi”ndə, ola bilsin ki, müəyyən şışirtmə və ya provokasiya xarakterli iddialar yer alıb, amma bununla belə, ərizəçi ümumi maraq doğuran məsələlər barədə məlumatları yaymaq vəzifəsini yerinə yetirərkən jurnalist azadlığının həddlərini aşmayıb. Digər tərəfdən, baxmayaraq ki, İnternet forumunda yerləşdirilən, ərizəçinin adına çıxılan postinqlərdəki müəyyən iddialar, ola bilsin ki, yetərincə faktoloji əsaslara söykənməyib, hər halda inandırıcı şəkildə sübut olunmayıb ki, onlar ərizəçinin işində xüsusi ittihamçı qismində çıxış etmiş konkret şəxslər barəsində böhtan xarakterli iddialar olub. Belə olan halda Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, ərizəçini məhkum etmək üçün daxili məhkəmələrin gətirdiyi əsaslar münasib və yetərli sayıla bilməz və buna görə də onun diffamasiya ittihamları üzrə məhkum edilməsi “təxirəsalınmaz ictimai tələbatdan” irəli gəlməyib.

101. Bundan başqa, istənilən halda, hətta müdaxilənin “təxirəsalınmaz ictimai tələbatdan” irəli gəldiyini fərz etsək belə, Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işdə mütənasiblik tələbinə riayət edilməyib.

102. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 10-cu maddə ilə təmin olunan ifadə azadlığına müdaxilənin mütənasibliyini qiymətləndirərkən təyin olunmuş cəzaların xarakteri və ağırlığı nəzərə alınmalı amillərdir (misal üçün bax: *Ceylan Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 23556/94, 37-ci bənd, AİHM 1999-IV; *Skalka Polşaya qarşı*, ərizə № 43425/98, 41-42-ci bəndlər, 27 may 2003-cü il; və *Pedersen və Baadsqaard Danimarkaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 49017/99, 93-cü bənd, AİHM 2004-XI). Milli hakimiyyət orqanları tərəfindən görülmüş tədbirlər və ya təyin olunmuş sanksiyalar mətbuatı ictimaiyyətdə haqlı maraq doğuran məsələlərin müzakirəsində iştirakdan çəkindirən xarakterə malikdirsə, Məhkəmə belə hallara da xüsusi diqqət yetirməlidir (bax: *Kumpna və Mazarenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 111-ci bənd). Baxmayaraq ki, Konvensiyanın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş pozitiv öhdəliklər fərdlərin nüfuzunun qanunla adekvat qaydada qorunmasını təmin etmək üçün ifadə azadlığının həyata keçirilməsinin iştirakçı dövlətlər tərəfindən tənzimlənməsinə icazə verir, yaxud hətta bunu onların üzərinə vəzifə kimi qoyur (bax: *Pfayfer Avstriyaya qarşı*, ərizə № 12556/03, 35-ci bənd, AİHM 2007-XII), onlar bunu elə tərzdə etməlidirlər ki, media ümumi ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı ictimaiyyəti məlumatlandırmaq funksiyasını yerinə yetirməkdən qanunsuz olaraq çəkindirilməsin. Araşdırıcı jurnalistlər fərdlərin nüfuzuna hüquqa zidd olaraq zərər yetirməyə görə standart sanksiyalardan biri qismində azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məruz qalma riski ilə üzləşdikdə, ümumi maraq doğuran məsələlərlə bağlı məlumat verməkdən çəkindirilmiş olurlar. Belə sanksiya ilə üzləşmə qorxusu jurnalistin ifadə azadlığının həyata keçirilməsinə qaçılmaz olaraq çəkindirici təsir göstərir (bax: *Mahmudov və Ağazadənin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 49-cu bənd).

103. Hazırkı işdə ərizəçi iki il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum olunub. Bu sanksiya, şübhəsiz ki, çox sərt, xüsusən nəzərə alsaq ki, ərizəçi eyni fikirlərinə görə artıq mülki prosesə cəlb olunmuş və nəticədə ziyana görə xeyli məbləğdə kompensasiya ödəmişdi. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, cəza təyin etmə prinsipcə milli məhkəmələrin işi olsa da, mətbuatın yol verdiyi hüquq pozuntusuna görə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunması yalnız müstəsna hallarda, yəni digər təməl hüquqlara ciddi zərər yetirildikdə, məsələn, ədavət yaradan fikirlər ifadə edildikdə və ya insanlar zorakılığa təhrik edildikdə Konvensiyanın 10-cu maddəsi ilə təmin olunan jurnalistlərin ifadə azadlığına zidd sayılmaya bilər (yenə orada, 50-ci bənd; həmçinin bax: *Kumpna və Mazarenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 115-ci

bənd). Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin halları nəzərdən keçirilərkən ərizəçiyə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunmasına haqq qazandıran heç bir əsas aşkar edilmədi.

104. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, ərizəçinin ifadə azadlığı hüququnu həyata keçirməsinə müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə” zəruri sayıla bilməz.

105. Müvafiq olaraq, ərizəçinin birinci cinayət işi üzrə məhkum olunması məsələsində Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub.

2. İkinci cinayət işi üzrə məhkum olunma

a) Tərəflərin arqumentləri

106. Hökumət bildirdi ki, ikinci cinayət icraatında ərizəçinin məhkum edilməsi də qanunla nəzərdə tutulmuşdu və “ictimai asayiş maraqları” ilə əsaslandırılmışdı.

107. Hökumət ərizəçinin “Əliyevlər müharibəyə gedir” məqaləsindəki fikirlərinə daxili məhkəmələrin verdiyi qiymətlə razılaşdı. O, qeyd etdi ki, bu məqalə Azərbaycanın müxtəlif qurğularına mümkün hücumlara aid olan bu məqalə İranla beynəlxalq birliyin bir sıra digər üzvləri arasında gərginliyin artdığı vaxtda ortaya çıxmışdı və həmin gərginlik Azərbaycanın coğrafi qonşusu olan İrana qarşı mümkün hərbi əməliyyatlar barədə məlumatların geniş şəkildə yayılmasına səbəb olmuşdu. Bu şəraitdə ərizəçi faktlar haqqında bir sıra yoxlanılmamış və qeyri-dəqiq fikirlər dərc etmişdi. O, jurnalist azadlığını müşayiət edən öhdəlik və vəzifələrinə riayət etməmiş və jurnalistika etikasına əməl etməklə dürüst və mötəbər informasiyanı təmin etmək baxımından vicdanla hərəkət etməmişdi. Ərizəçi tərəfindən dərc olunmuş informasiyalar müxtəlif, bəzən naməlum mənbələrdən əldə edilmişdi və ərizəçi onları müstəqil araşdırma vasitəsilə yoxlamamışdı.

108. Yuxarıdakı səbəblərə görə Hökumət bu qənaətə gəldi ki, daxili məhkəmələrin qərarları ictimai asayiş maraqları ilə ərizəçinin 10-cu maddə ilə qorunan hüququ arasında balansın gözlənilməsinə əsaslanıb.

109. Ərizəçi qeyd etdi ki, şikayətin bu hissəsi ilə bağlı Hökumətin arqumentləri onun sadəcə olaraq analitik məqalə dərc etməsi ucbatından məhkum edilməsi üçün əsas gətirilmiş hüquq pozuntularının ciddiyyəti baxımından “ötəri və səthidir”.

110. Ərizəçi bildirdi ki, həqiqətən məqalə dərc olunan vaxt ABŞ-İran münasibətlərinin pisləşməsi ucbatından regionda gərginlik vardı. İranla ABŞ arasında pisləşən münasibətlər və bu dövlətlər arasında müharibə ehtimalı ərizəçinin təxəyyülünün məhsulu idi; o, ABŞ-la İranın yüksək vəzifəli rəsmilərinin və siyasətçilərinin, o cümlədən həmin dövlətlərin prezidentlərinin çoxsaylı açıqlamalarından bu nəticəyə gəlmişdi. Həmin vaxt verdikləri müsahibələrdə İran rəsmiləri birmənalı olaraq bəyan etmişdirlər ki, ABŞ İrana hücum edəcəyi təqdirdə Azərbaycandakı müxtəlif qurğular İranın əks-hücumuna məruz qala bilər.

111. “Əliyevlər müharibəyə gedir” yazısı xaraktercə analitik məqalə idi və oradakı məlumatlar bu məsələ barəsində müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrində dərc olunmuş bir çox başqa

məqalələrdən götürülmüşdü. Ərizəçi qeyd etdi ki, məqalənin mövzusu açıq-aydın ictimai maraq doğuran məsələ idi. Azərbaycanın ABŞ-ın başçılıq etdiyi “anti-terror” koalisiyasının fəal üzvü olması və artıq İraqa və Əfqanıstana sülhü mühafizə qüvvələrini göndərməsi faktı ABŞ-İran müharibəsi baş verəcəyi təqdirdə Azərbaycanın bu müharibəyə cəlb olunması ehtimalını gücləndirmişdi. Ərizəçi qeyd etdi ki, bu məqalənin dərc olunmasından əvvəl və sonra Azərbaycana hücum ehtimalına dair rəy və nəticələri əks etdirən “yüzlərlə buna bənzər məqalələr” dərc olunmuşdu. Bunun təsdiqi olaraq ərizəçi 2006-cı və 2007-ci illərdə yerli və xarici mətbuatda (o cümlədən “Zerkalo”, “Naş vek”, “Russian Newsweek” və “Kavkazskiy Uzel” nəşrlərində) dərc olunmuş və İnternetdəki xəbər saytlarında yerləşdirilmiş bir neçə məqalə təqdim etdi. Bu məqalələrin hamısında ABŞ-İran münasibətləri kontekstində Azərbaycanın geosiyasi rolu müzakirə olunur və İran rəsmilərinin qeyd etdiyi bəzi fikirlərin əsasında belə bir ehtimal irəli sürülürdü ki, ABŞ-İran müharibəsi baş verəcəyi təqdirdə, güman ki, Azərbaycan da müharibəyə cəlb olunacaq və hətta İran Azərbaycan ərazisindəki müəyyən strateji qurğulara, məsələn, neft və qaz kəmərlərinə və aeroportlara hücum edə bilər.

112. Bundan başqa, ərizəçi qeyd etdi ki, onun məqaləsində sadəcə Hökumətin siyasi qərarları, o cümlədən ölkənin şimal bölgəsində hakimiyyətin kadr siyasəti tənqid olunmuş və bildirilmişdi ki, bölgəyə yad olan məmurları rəhbər vəzifələrə təyin etməklə mərkəzi hakimiyyət bölgənin əsasən talış azlığından ibarət olan yerli əhalisinə yad nəzərlə baxır. Məqalədə bölgənin çətin sosial və iqtisadi durumuna toxunulmuşdu və bunlar, potensial separatçı tendensiyalarla birlikdə, qonşu İranla mümkün müharibə kontekstində aktual mülahizələr idi. Ərizəçi iddia etdi ki, bu məqalənin dərc olunması onun qəzet oxucularını ölkədə və regionda baş verən hadisələr barədə hərtərəfli informasiya ilə təmin etmək öhdəliyindən doğan nəticə idi.

113. Ərizəçi qeyd etdi ki, o, Cinayət Məcəlləsinin 214.1 və 283-cü maddələri əsasında məhkum olunub, baxmayaraq ki, həmin maddələrdə nəzərdə tutulmuş hərəkətlərin heç birini törətməyib. O, nə terror fəaliyyətlərində iştirak edib, nə də insanları milli düşmənçiliyə təhrik edib. O, terror aktları törətməklə və ya terror hədəsi ilə əhali arasında qorxu yaratmaq və ya dövlət hakimiyyəti orqanlarına təzyiq göstərmək məqsədində olmayıb. O, sadəcə çoxsaylı digər mənbələrdən əldə etdiyi informasiyalar əsasında gələcəkdə mümkün olan hadisələrin təhlilini dərc edib. Ərizəçi həmçinin qeyd etdi ki, ona qarşı irəli sürülmüş vergidən yayınma ittihamları qurama idi və bu da onun ifadə azadlığına müdaxilə sayılmalıdır.

114. Ərizəçi bir daha bildirdi ki, onun məhkum edilməsinin kökündə duran əsil səbəb bütövlükdə onun jurnalistika fəaliyyəti idi, çünki o, Hökumətin siyasətini, korrupsiyanı, vətəndaşların mülki və siyasi hüquqlarının pozulmasını kəskin tənqid edirdi.

b) Məhkəmənin qiymətləndirməsi

115. Ərizəçinin ikinci məqalənin dərcinə görə məhkum olunması, şübhəsiz ki, onun ifadə azadlığını həyata keçirməsinə müdaxiləyə bərabərdir. Məhkəmə razılaşırdı ki, bu müdaxilə qanunla, konkret olaraq Cinayət Məcəlləsinin 214.1 və 283.2.2-ci maddələri ilə nəzərdə tutulmuşdu. Aşağıdakı təhlilin məqsədləri üçün Məhkəmə Hökumətin belə bir arqumentini də qəbul edir ki, həmin müdaxilə ictimai asayişin mühafizəsindən ibarət qanuni məqsəd daşıyıb. Müvafiq olaraq, onu müəyyən etmək qalır ki, müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” idimi?

116. Bununla bağlı Məhkəmə Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi əsasında ifadə azadlığına qoyulan məhdudiyyətlərin zəruriliyinə dair ümumi prinsipləri və özünün nəzarət funksiyasını həyata keçirmək vəzifəsini (yuxarıda 82-84-cü bəndlərə bax), habelə demokratik cəmiyyətdə mətbuatın roluna dair ümumi prinsipləri (yuxarıda 88-ci bəndə bax) bir daha xatırladır. Konkret olaraq, Məhkəmə yenə vurğulayır ki, 10-cu maddənin 2-ci bəndi əsasında siyasi nitqlərə və ya ictimai maraq doğuran məsələlərlə bağlı müzakirələrə qoyulan məhdudiyyətlərin həddləri dar çərçivəlidir. Məhkəmə həmçinin bir daha xatırladır ki, adi vətəndaşa, yaxud hətta siyasətçiyə nisbətən hökumətə qarşı tənqidin yol verilən həddləri daha genişdir. Demokratik sistemdə hökumətin hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi təkə qanunverici və məhkəmə orqanlarının deyil, həm də ictimai rəyin ciddi nəzarətinə məruz qalmalıdır. Üstəlik, hökumətin tutduğu hakim mövqə hətta rəqiblərinin haqsız hücumlarına və tənqidlərinə cavab olaraq cinayət icraatına əl atarkən onun təmkin nümayiş etdirməsini zəruri edir (xüsusən də əgər başqa mümkün vasitələr varsa) (bax: *İncal Türkiyəyə qarşı*, 9 iyun 1998-ci il, 54-cü bənd, *Qərarlar toplusu*, 1998-IV). Bundan başqa, əgər dərc olunmuş material zorakılığa və ya etnik ədavətə təhrik kateqoriyasına aid edilə bilməzsə, iştirakçı dövlətlər ictimai asayişin mühafizəsinə istinad edərək cinayət hüququnun gücünü mediaya tətbiq etməklə ictimaiyyətin ümumi maraq doğuran məsələlər barədə məlumatlandırılmaq hüququnu məhdudlaşdırma bilməzlər (bax: *Sürək və Özdamir Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizələr № 23927/94 və 24277/94, 63-cü bənd, 8 iyul 1999-cu il; və *Ərdoğdu Türkiyəyə qarşı*, ərizə № 25723/94, 71-ci bənd, AİHM 2000-VI).

117. Məhkəmə qeyd edir ki, “Əliyevlər müharibəyə gedir” yazısı ABŞ-İran münasibətləri ilə bağlı beynəlxalq siyasət dinamikasının ümumi mənzərəsində Azərbaycanın konkret rolunu önə çəkən analitik məqalə idi, bu məsələ həmin məqalə dərc olunan vaxt aktual idi. Bu baxımdan məqalə ümumi və ictimai maraq doğuran məsələyə dair siyasi müzakirənin tərkib hissəsi idi. Məhkəmə qeyd edir ki, bu məsələ ilə bağlı onun daimi yanaşması siyasi nitqin məhdudlaşdırılmasını əsaslandırmaq üçün olduqca ciddi əsasların gətirilməsini tələb edir, çünki ayrı-ayrı hallara tətbiq edilən geniş məhdudiyyətlər, şübhəsiz ki, bütövlükdə müvafiq dövlətdə ifadə azadlığına hörmət məsələsinə təsir göstərir (bax: *Feldek Slovakiyaya qarşı*, ərizə № 29032/95, 83-cü bənd, AİHM 2001-VIII; və *Karman Rusiyaya qarşı*, ərizə № 29372/02, 36-cı bənd, 14 dekabr 2006-cı il).

118. Məhkəmə daha konkret olaraq qeyd edir ki, ərizəçi Azərbaycan Hökuməti tərəfindən irəli sürülmüş daxili və xarici siyasət təşəbbüslərini tənqid edərək qeyd edib ki, ölkənin ABŞ-la davamlı olaraq sıx alyansda olması Azərbaycanın mümkün ABŞ-İran müharibəsinə cəlb olunmasına gətirib çıxara bilər və görünür, bu mövzu sözügedən məqalə dərc olunan vaxt gündəmin qaynar mövzusu idi və ABŞ-la İran arasında qarşıdurmanın inkişafı müxtəlif analitiklər tərəfindən mümkün ssenari kimi ciddi müzakirə olunurdu. Müəllif həmin müharibənin fərziyyə xarakterli (hipotetik) ssenarisini təqdim edib, həmin fərziyyəyə görə, İran regionda ABŞ-ın müttəfiqlərindən biri hesab etdiyi Azərbaycanın ərazisindəki bir sıra qurğulara bomba zərbələri endirməklə hücumu cavab verə bilər. Məhkəmə qeyd edir ki, həqiqətən ərizəçi bu ssenarinin mümkünlüyü ilə bağlı şərh bildirən yeganə şəxs deyildi, belə ki, bir sıra digər media mənbələri də həmin dövrdə müharibə təqdirində Azərbaycanın da müharibəyə cəlb olunacağını bildirmiş və İran rəsmilərinin konkret bəyanatlarına istinad edərək İranın hücumlarının güman edilən konkret hədəfləri barədə fərziyyə yürütmüşdülər, buraya Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru xətti və müxtəlif dövlət binaları da daxil idi.

119. İddia edildiyinə görə, ərizəçi tərəfindən təqdim edilən belə “hədəflərin” siyahısı daha uzun və təfsilatlı idi. Lakin Məhkəmənin fikrincə, hətta fərz etsək ki, bu cür “hədəflər siyahısının” mövcudluğu ilə bağlı ərizəçinin istinad etdiyi mənbələr tam yoxlanılmayıb, ərizəçinin bu siyahını dərc etməsi özlüyündə nə İranın hipotetik hücum şanslarını artırmış, nə də azaltmışdı. Üstəlik, dövlət hakimiyyəti orqanları heç vaxt iddia etməyiblər ki, bu siyahını dərc etməklə ərizəçi dövlət sirlərini açıb və ya milli hərbi müdafiə orqanlarının hər hansı söylərinə zərər yetirib. Bütövlükdə məqalənin konteksti baxımından oraya “hədəflər siyahısının” daxil edilməsi sadəcə ölkənin gələcəkdə baş verə biləcək mümkün müharibəyə cəlb olunmasının konkret nəticələrinin daha dramatik mənzərəsini oxuculara çatdırmaq cəhdi kimi şərh oluna bilər.

120. Bu məsələ ilə bağlı Məhkəmə Hökumətin belə bir arqumentini qəbul etmir ki, ərizəçi “faktlara dair açıqlamalarını” mötəbər mənbələrə istinad etməklə sübut edə bilməyib. Birincisi, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, analoji açıqlamalar bir çox başqa nəşrlərdə də bildirilib. İkincisi, ərizəçinin məqaləsində gələcəkdəki mümkün hadisələrlə bağlı hipotetik ssenarilər barədə ərizəçinin rəyləri yer almışdı və bu cür rəylər sübut edilə bilməz. Gələcək hadisələr barədə hər hansı rəylər öz təbiətinə görə yüksək dərəcədə ehtimal xarakteri daşıyır. Ərizəçinin təqdim etdiyi ssenarilərin baş verməsinin mümkünlüyü və ya mümkünsüzlüyü ictimai müzakirələrin mövzusu idi və gözləmək olardı ki, hər hansı şüurlu oxucu gələcək müharibədə hadisələrin mümkün gedişatı barədə ərizəçinin qeydlərinin fərziyyə xarakterli olduğunu başa düşəcək.

121. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə müdaxilənin hüdudları dərc olunmuş materialı bütünlüklə əhatə edib. Konkret olaraq, daxili məhkəmələr həmçinin bu qənaətə gəliblər ki, BMT-nin “İran əleyhinə” qətnaməsini Azərbaycanın dəstəkləməsini tənqid etməklə və İranın Azərbaycandakı müəyyən hədəflərə mümkün bomba zərbələri barədə yazmaqla ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə cinayətini törədib. Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçinin hərəkətlərində həqiqətən “terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə” sayıla biləcək cinayət tərkibinin olub-olmadığını yoxlamaqla daxili qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş terrorçuluq və terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə cinayətlərinin tərkib elementləri barədə qərar çıxarmaq onun işi deyil (bir çox digər qərarlarla yanaşı bax: *Leidu və İzorninin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 50-ci bənd). Məhkəmənin vəzifəsi sadəcə onların öz səlahiyyətlərinə uyğun olaraq çıxardıqları qərarları 10-cu maddə əsasında yoxlamaqdır. Bunu edərəkən Məhkəmə əmin olmalıdır ki, milli hakimiyyət orqanlarının qərarları müvafiq faktların qəbul oluna bilən şəkildə qiymətləndirilməsinə əsaslanıb (yuxarıda 84-cü bəndə bax; həmçinin *İncalın işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərarın 48-ci bəndinə bax).

122. Daxili məhkəmələrin faktlara verdiyi qiymətə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, onlar bir neçə şəxs (görünür, onlar təsadüfi şəxslər olub) ifadəsi əsasında qərara alıblar ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər “əhalini qorxutmaq” məqsədi daşıyıb və əhali arasında təlaş yaradıb. Bu məsələ ilə bağlı Məhkəmə bir daha bildirir ki, ifadə azadlığı təkcə müsbət qəbul edilən və ya zişansız sayılan, yaxud əhəmiyyətsiz hesab edilən “məlumat” və ya “ideyalara” deyil, həm də dövlətdə və ya əhalinin hər hansı təbəqəsində inciklik doğuran, onları şoka salan və ya narahat edən “məlumat” və ya “ideyalara” şamil olunur (yuxarıda 86-cı bəndə bax). Aktual siyasi məsələlər barədə məlumat və ideyaları yaymaq və Hökumətin qəbul etdiyi konkret qərarların mümkün gələcək nəticələri barədə rəyləri ifadə etmək jurnalist olaraq ərizəçinin vəzifəsi idi. Məhkəmə hesab edir ki, bu vəzifəni yerinə yetirərəkən o, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə bərqərar edilən müəyyən edilmiş hər hansı sərhədləri aşmayıb.

123. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, daxili məhkəmələr ərizəçinin fikirlərini milli maraqların tələb etdiyi siyasi qərarların qəbulundan Hökuməti çəkindirmək üçün ona təsir göstərmək məqsədi ilə Hökuməti dövlət mülkiyyətinin dağıdılması ilə və insan həyatına təhlükə yaradan hərəkətlərlə təhdid etmə kimi səciyyələndiriblər. Lakin işin hallarını nəzərə alaraq, Məhkəmə yalnız bu qənaətə gələ bilər ki, ərizəçinin dövləti terror aktları ilə hədələdiyi barədə məhkəmələrin qərarı sadəcə əsassız qərar idi. Jurnalist və fərd olaraq ərizəçi məqalədə müzakirə olunan hər hansı hipotetik hadisələrə təsir göstərmək iqtidarında deyildi və İran hakimiyyətinin Azərbaycan ərazisindəki hər hansı qurğulara hücum etmək barədə mümkün qərarları üzərində hər hansı dərəcədə nəzarəti həyata keçirə bilməzdi. Eyni zamanda, ərizəçi həmin mümkün hücumları təqdir etməmiş və ya onların lehinə fikir bildirməmişdi. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, Məhkəmə hesab edir ki, məqalənin məqsədi ictimaiyyəti Hökumətin xarici siyasətinin mümkün nəticələri barədə (onlar nə dərəcədə real və ya qeyri-real görünsə belə) məlumatlandırmaq və sonuncunun çıxardığı müəyyən qərarları, məsələn BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının “İran əleyhinə” qətnaməsini dəstəkləmək qərarını tənqid etmək idi. Lakin məqalədə belə düşünməyə əsas verən heç nə yox idi ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər hər hansı qanunsuz vasitələrlə Hökumət təhdid etmək və ya ona “təsir göstərmək” məqsədi daşıyıb. Faktiki olaraq, hazırkı işdə ərizəçinin dövlət hakimiyyəti orqanlarına “təsir göstərmək” üçün istifadə etdiyi yeganə vasitə onun ifadə azadlığını 10-cu maddənin müəyyən etdiyi hədudlara riayət etməklə həyata keçirməsindən və hakimiyyət orqanlarının siyasi qərarları ilə razılaşmadığını bildirməsindən ibarət idi və bunlar istənilən demokratik cəmiyyətdə azad şəkildə cərəyan etməli olan siyasi müzakirələrin tərkib hissəsi idi.

124. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, hazırkı işdə daxili məhkəmələr cinayət qanunvericiliyinin terrorizmə dair müddəalarını əsassız olaraq tətbiq ediblər. Demokratik cəmiyyətin təməli rolunu oynayan fundamental azadlıqlardan biri olan ifadə azadlığına bu cür əsassız müdaxilə qanunun aliliyi ilə idarə olunan dövlətdə bağ verməməlidir.

125. Eyni ilə, ərizəçinin Cinayət Məcəlləsinin 283.2.2-ci maddəsi əsasında məhkum edilməsinə haqq qazandırmmaq üçün daxili məhkəmələrin gətirdiyi əsaslar Məhkəməni inandırmadı. O, qeyd edir ki, ABŞ və İranla münasibətlərlə bağlı Hökumətin siyasətlərinin müzakirəsi kontekstində ərizəçi belə bir rəy bildirib ki, bu siyasətlər, mərkəzi hakimiyyət orqanlarının daxili idarəetmədə yol verdikləri səhvlərlə birlikdə, ölkənin cənub bölgələrinin sakinləri arasında siyasi iğtişaşla nəticələnə bilər. Müəllif qeyd edib ki, həmin bölgələr işsizlik və narkotik maddələrdən istifadənin artması kimi bir sıra sosial və iqtisadi problemlərlə üzləşiblər. O, həmçinin qeyd edib ki, yerli əhali mərkəzi hakimiyyətin bölgəyə yad olan insanları yerli idarəetmə orqanlarında rəsmi vəzifələrə təyin etmək tendensiyasından narazılığını ifadə edib.

126. Məhkəmənin fikrincə, ərizəçinin məqaləsinin müvafiq hissələrində qaldırılmış yuxarıdakı məsələlər ictimaiyyətdə haqlı maraq doğuran məsələ sayıla bilər və ərizəçi onları mətbuat vasitəsilə ictimaiyyətin diqqətinə çatdırmaq hüququna malikdir. Sadəcə etnik azlığın məskunlaşdığı bölgələrdəki sosial və iqtisadi vəziyyəti onun müzakirə etməsi və həmin bölgələrdə mümkün siyasi gərginlik barədə fikir söyləməsi faktı milli düşmənçiliyə təhrik sayıla bilməz. Baxmayaraq ki, məqalənin müvafiq hissələrində qəti və kəskin xarakterli müəyyən fikirlər vardı və mərkəzi hakimiyyət orqanlarının talış azlığına qarşı davranışının tənqidi müəyyən dərəcədə şişirdilmişdi, hər halda Məhkəmə hesab edir ki, orada ədavət yayan fikirlər

yer almamışdı və onların millətlərarası zorakılığı təşviq etdiyini və ya hansısa etnik qrupu hər hansı şəkildə alçaltdığını söyləmək olmazdı.

127. Yuxarıdakıları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu qənaətə gəlir ki, daxili məhkəmələr ərizəçinin terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə və milli düşmənçiliyin salınması ittihamları ilə məhkum edilməsini əsaslandırmaq üçün hər hansı münasib əsaslar gətirməyiblər.

128. Məhkəmə həmçinin hesab edir ki, hazırkı işdə ərizəçiyə təyin olunmuş cəzaların xüsusilə ağır olması müdaxilənin sərtliyini daha da artırır. Konkret desək, o, terrorun törədiləcəyi ilə hədələmə ittihamı üzrə səkkiz il və milli düşmənçiliyin salınması ittihamları üzrə üç il müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilib və nəticədə, əvvəlki cəzalarla birləşdirilməklə, səkkiz il altı ay müddətinə azadlıqdan məhrum edilib. Hazırkı işin halları nəzərdən keçirilərkən ərizəçiyə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının təyin olunmasına haqq qazandıran heç bir əsas aşkar edilmədi. Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin məhkum edilməsi və ona xüsusilə ağır sanksiyanın təyin olunması Azərbaycanda jurnalistin ifadə azadlığının həyata keçirilməsinə çəkindirici təsir göstərə və mətbuatı ictimai maraq doğuran məsələləri açıq müzakirə etməkdən çəkindirə bilərdi.

129. Yekun olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, daxili məhkəmələr ictimai maraq doğuran məsələlərin müzakirəsinə məhdudiyətlər qoyulmasında onlara verilən qiymətləndirmə sərbəstliyinin hüdudlarını aşırıblar. Ərizəçinin məhkum edilməsi “təxirəsalınmaz ictimai tələbatdan” irəli gəlməyib və qarşıya qoyulan hər hansı qanuni məqsədlərə qətiyyətlə mütənəsib olmayıb. Buradan belə nəticə çıxır ki, müdaxilə “demokratik cəmiyyətdə zəruri” olmayıb.

130. Bu rəyini nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin vergi cinayətinə görə məhkum edilməsinin onun ifadə azadlığına müdaxilə edilməsi ilə əlaqəsinin olub-olmadığını araşdırmağa ehtiyac yoxdur.

131. Müvafiq olaraq, ərizəçinin ikinci cinayət işi üzrə məhkum olunması məsələsində Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub.

II. KONVENSIYANIN 6-CI MADDƏSİNİN 1-Cİ BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTULARI

132. Əvvəla, ərizəçi şikayət etdi ki, birinci cinayət icraatında onun işi qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə ədalətli araşdırılmayıb, çünki cinayət işinə baxmış hakim İ. İsmayılov öncə ona qarşı mülki iddiaya baxmış hakim idi. İkincisi, o, şikayət etdi ki, işinə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” vasitəsilə baxılmayıb, çünki Yasamal rayon məhkəməsinin hakimlərinin səlahiyyət müddəti onun məhkəmə araşdırmasından əvvəl başa çatıb və hər iki cinayət icraatında daxili məhkəmələr icra hakimiyyətindən müstəqil olmayıblar. Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndində aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Hər kəs, ... ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsilə, ... işinin ədalətli ... araşdırılması hüququna malikdir”.

A. “Qərəzsiz məhkəmə”

1. Tərəflərin arqumentləri

133. Hökumət bildirdi ki, şəxsə qarşı mülki iddiaya baxmış hakimin sonradan həmin şəxsə qarşı cinayət işinə baxması faktı özlüyündə belə bir nəticəyə gəlməyə əsas vermir ki, həmin hakim müstəqil və qərəzsiz olmayıb.

134. Ərizəçi bildirdi ki, artıq mülki iş çərçivəsində ona qarşı konkret iddialara baxmış hakim eyni iddialara sonrakı cinayət prosesində baxarkən qərəzsiz mövqə tuta bilməzdi. Ərizəçi iddia etdi ki, cinayət prosesində hakim İsmayılov onun “qanuni vəsatətlərini” bir qayda olaraq rədd edib və xüsusi ittihamçıların mövqeyini “bütün mümkün vasitələrlə müdafiə edib”.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

135. Məhkəmə qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil. O, daha sonra qeyd edir ki, şikayət hər hansı başqa səbəblərə görə qəbul olunmayan sayıla bilməz. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir.

136. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, 6-cı maddənin 1-ci bəndinin məqsədləri üçün qərəzsizliyin mövcudluğu subyektiv test əsasında, yəni konkret hakimin konkret iş üzrə şəxsi mövqeyi əsasında, habelə obyektiv test əsasında, yəni hakimin təqdim etdiyi təminatların onun qərəzsizliyi ilə bağlı hər hansı haqlı şübhələri istisna edib-etmədiyini müəyyənləşdirmək əsasında müəyyən edilməlidir (bax: *Fay Avstriyaya qarşı*, 24 fevral 1993-cü il, 28-ci bənd, A seriyaları, № 255-A). Subyektiv testə gəldikdə, bunun əksi sübut olunmayınca ehtimal edilməlidir ki, hakimin şəxsi qərəzliliyi yoxdur (bax: *Hausşildt Danimarkaya qarşı*, 24 may 1999-cu il, 47-ci bənd, A seriyaları, № 154). Sadəcə hakimin ərizəçinin bütün və ya əksər vəsatətlərini rədd etməsi faktı bu cür sübut təşkil etmir. Müvafiq olaraq, hazırkı işdə obyektiv test tətbiq edilməlidir.

137. Obyektiv testə əsasən, hakimin şəxsi davranışından savayı, onun qərəzsizliyinə qarşı şübhələr yarada bilən inandırıcı faktların olub-olmadığı müəyyən edilməlidir. Bu baxımdan hətta zahiri əlamətlər də müəyyən əhəmiyyət kəsb edə bilər. Burada söhbət demokratik cəmiyyətdə məhkəmələrin ictimaiyyətdə və ilk növbədə təqsirləndirilən şəxsə doğurduğu inamdan gedir. Bu o deməkdir ki, konkret halda konkret hakimin qərəzsiz olmadığından ehtiyatlanmaq üçün haqlı səbəbin mövcud olub-olmadığı barədə qərar çıxararkən təqsirləndirilən şəxsin mövqeyi önəmlidir, amma həlledici deyil. Həlledici olan odur ki, bu ehtiyatlanmanın obyektiv əsasa söykəndiyi müəyyən edilməlidir (bax: *Fayın işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 30-cu bənd).

138. Məhkəmə digər məsələlərlə yanaşı qeyd edir ki, mülki hüquqdakı məsuliyyətin xarakteri cinayət hüququndakı məsuliyyətin xarakterindən fərqlidir, mülki və cinayət işlərində fərqli sübutetmə standartları tətbiq edilir, cinayət işi üzrə məhkum edilmə eyni faktlar əsasında mülki məsuliyyət barədə qərar çıxarılmasına mane olmur və əksinə, mülki məsuliyyətin mövcudluğu heç də o demək deyil ki, cinayət işində müttəhimin eyni hərəkətləri cinayət hüququ əsasında onun təqsirkar olduğu barədə qərar çıxarılmasına səbəb olmalıdır. Bu əsaslara görə Məhkəmə hesab edir ki, eyni hakimin eyni faktlardan irəli gələn mülki və cinayət məsuliyyəti məsələsinə baxması onun qərəzsizliyinə bunun hökmən təsir göstərəcəyi demək deyil. Bununla belə, Məhkəmə qeyd edir ki, təqsirləndirilən şəxsin hakimin qərəzsiz olmamasından ehtiyatlanmasının obyektiv

əsaslara söykənən ehtiyatlanma hesab edilməsi hər bir konkret işin xüsusi hallarından asılıdır (bax: *Hausşildtin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 49-cu bənd).

139. Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işin konkret xüsusiyyətlərini qiymətləndirərkən belə bir fakta önəm verilməlidir ki, sözügedən məhkəmə icraatları fərdlərə qarşı baş verdiyi iddia edilən diffamasiya ilə bağlı idi. Məhkəmə icraatlarının predmeti məhz bu məsələ olduğuna görə hazırkı işdəki situasiya eyni faktların mülki və cinayət məsuliyyətini doğurduğu digər situasiyalarla müqayisəyə gəlməyə bilər. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, ərizəçinin hakim qərəzsiz olmamasından ehtiyatlanması belə bir fakta əsaslanırdı ki, hakim İsmayılov eyni vaxtda, lakin ayrı-ayrı məhkəmə icraatlarında onun mülki və cinayət məsuliyyəti məsələlərinə baxmışdı, özü də mülki işə cinayət işindən əvvəl baxılmışdı. Məhkəmə qeyd edir ki, hər iki məhkəmə icraatı ərizəçi tərəfindən ifadə edilən və diffamasiya xarakterli olduğu iddia edilən eyni fikirlərlə əlaqədar idi. Xanım Çaladze birinci məhkəmə icraatında şikayətçi idi, ikinci məhkəmə icraatında isə xüsusi ittihamçı qismində çıxış edən bir neçə Xocalı qaçqınının nümayəndəsi idi. O, mahiyyət etibarını ilə hər iki məhkəmə icraatında eyni arqumentlər irəli sürmüşdü. Hər iki məhkəmə icraatında ərizəçinin mülki və ya cinayət hüququ əsasında diffamasiyaya görə təqsirkar olub-olmadığını müəyyən etmək üçün hakim digər məsələlərlə yanaşı əmin olmalı idi ki, ərizəçinin bildirdiyi fikirlər “yalandır” (və ya sübut olunmayıb) və belə olan halda həmin fikirlər Xocalı hadisələrində sağ qalanların ləyaqətini ləkələyib. Bunu müəyyən etmək üçün hakim mahiyyət etibarını ilə eyni və ya oxşar sübutedic materialları qiymətləndirməli idi. Görünür, diffamasiyaya dair cinayət qanunvericiliyinə əsasən, hakim bundan əlavə cinayətkar niyyət elementinin olub-olmadığını da qiymətləndirməli və bunun üçün ərizəçinin “bilə-bilə” böhtan xarakterli fikirləri yayıb-yaymadığını müəyyən etməli idi (yuxarıda 47-ci bəndə bax). Lakin Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçiyə qarşı mülki işi həll etməklə hakim artıq ərizəçinin bildirdiyi fikirlərə qiymət vermiş və bu qənaətə gəlmişdi ki, Xocalı hadisələrində sağ qalanların ləyaqətini ləkələyən yalan məlumatlardır. Belə olan halda, ərizəçi sonradan cinayət hüququna əsasən böhtana görə cinayət təqibinə məruz qaldıqda, ərizəçi tərəfindən bildirilən və diffamasiya xarakteri daşdığı iddia edilən fikirlər barəsində rəyini artıq elan etmiş hakim qərəzsizliyi ilə bağlı şübhələr yarana bilərdi. Müvafiq olaraq, Məhkəmə hesab edir ki, bu konkret işin xüsusi halları baxımından ərizəçinin hakim qərəzsiz olmamasından ehtiyatlanması obyektiv əsasla söykənən ehtiyatlanma sayıla bilərdi.

140. Müvafiq olaraq, bu məsələdə Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndinin pozuntusu baş verib.

B. “Qanun əsasında yaradılmış müstəqil məhkəmə”

1. Tərəflərin arqumentləri

141. Hökumət qeyd etdi ki, hakim İsmayılov həqiqətən 2 sentyabr 2000-ci ildə beş il müddətinə hakim təyin edilmişdi. Həmin vaxt qüvvədə olan Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna əsasən, onun səlahiyyət müddəti 3 sentyabr 2005-ci ildə başa çatmalı idi. Lakin 28 dekabr 2004-cü ildə qəbul edilmiş və 30 yanvar 2005-ci ildə qüvvəyə minmiş 817-IIQD sayılı Qanunla Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna dəyişikliklər edildi, onlar digər məsələlərlə yanaşı hakimlərin seçilməsi və təyin edilməsi qaydasını və onların səlahiyyət müddətini tənzimləyən yeni normalarla bağlı idi. 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəalarına əsasən, 1 yanvar 2005-ci

ilədik vəzifəyə təyin olunmuş bütün hakimlərin səlahiyyət müddəti, Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanuna edilmiş yeni dəyişikliklərə uyğun olaraq, müvafiq məhkəmələrə yeni hakimlərin təyin ediləcəyi tarixədək uzadıldı. Yasamal rayon məhkəməsinə yeni hakimlər 28 iyul 2007-ci ildə təyin edildi. Hamın tarixədək məhkəmənin keçmiş hakimləri, o cümlədən hakim İsmayılov 817-IIQD sayılı Qanuna müvafiq olaraq hakimlik funksiyalarını yerinə yetirdilər. Buna görə də, ərizəçinin işinə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” tərəfindən baxılıb.

142. Nəhayət, Hökumət bildirdi ki, daxili məhkəmələrin müstəqil olmaması ilə bağlı ərizəçinin iddiaları əsassızdır.

143. Ərizəçi şikayətlərini bir daha təkrarladı. O, həmçinin 817-IIQD sayılı Qanunun “keyfiyyətinə” etirazını bildirdi. O, qeyd etdi ki, Məhkəmə-Hüquq Şurasına hakimlərin seçilməsi prosesində əhəmiyyətli səlahiyyətlər verən Məhkəmə-Hüquq Şurası haqqında yeni Qanunun qəbulu ilə birlikdə, 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəaları hakimləri “tamamilə Məhkəmə-Hüquq Şurasından asılı” hala salıb, çünki onların sonradan təkrar seçilməsi sonuncudan asılıdır.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

144. Məhkəmə bir daha xatırladı ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsindəki “qanun əsasında yaradılmış” termininin məqsədi “demokratik cəmiyyətdə məhkəmələrin təşkilinin icra hakimiyyətinin səlahiyyətindən asılı olmamasını, parlament tərəfindən qəbul edilən qanunla tənzimlənməsini” təmin etməkdir (bax: *Qurov Moldovaya qarşı*, ərizə № 36455/02, 34-cü bənd, 11 iyul 2006-cı il). “Qanun əsasında yaradılmış” ifadəsi təkcə “məhkəmənin” mövcudluğunun hüquqi əsasının olmasını deyil, həm də hər bir iş üzrə məhkəmənin tərkibini əhatə edir (bax: *Posoxov Rusiyaya qarşı*, ərizə № 63486/00, 39-cu bənd, AİHM 2003-IV).

145. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə 817-IIQD sayılı Qanunla digər məsələlərlə yanaşı hakimlərin təyin edilməsi qaydasını və səlahiyyət müddətini tənzimləyən daxili qanunvericiliyə dəyişikliklər edilib. Bu islahata uğrayan sistemə keçid dövründə və yeni təyinat prosedurları yekunlaşana qədər 1 yanvar 2005-ci ilədək vəzifəyə təyin edilmiş bütün hakimlərin səlahiyyət müddəti 817-IIQD sayılı Qanunun keçid müddəalarına uyğun olaraq artırılıb və bu, açıq-aydın məhkəmə sisteminin fasiləsiz fəaliyyətini təmin etmək məqsədi ilə edilib. Beləliklə, islahata qədər qüvvədə olmuş qanuna əsasən hakim İsmayılovun bitməli olan səlahiyyət müddəti başa çatmadan əvvəl parlament tərəfindən qəbul olunmuş qanunla onun səlahiyyət müddəti uzadılıb və ərizəçinin iddia etdiyinin əksinə olaraq, 28 iyul 2007-ci ilədək başa çatmayıb, ərizəçinin işinə Yasamal rayon məhkəməsi tərəfindən baxılmasının yekunlaşması isə bu tarixdən əvvəl təsadüf edir. Müvafiq olaraq, hakim İsmayılovun səlahiyyət müddətinin uzadılması hakimlərin vəzifəyə təyin edilməsinə və səlahiyyət müddətinə dair yeni qaydalara keçidin zəruriliyindən irəli gəlib, o, öncə Məhkəmələr və hakimlər haqqında Qanunun bütün tələblərinə uyğun olaraq vəzifəyə təyin edilib (əks qərarlar üçün bax: *Posoxovun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 43-cü bənd; və *Fedotova Rusiyaya qarşı*, ərizə № 73225/01, 41-42-ci bəndlər, 13 aprel 2006-cı il) və onun səlahiyyət müddətinin uzadılması parlament tərəfindən qəbul olunmuş qanunla tənzimlənilib (əks qərarlar üçün bax: *Qurovun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 37-ci bənd) və bunları nəzərə alaraq Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin işinə “qanun əsasında yaradılmış məhkəmə” tərəfindən baxılıb.

146. Hakimlərin səlahiyyət müddətinin “keçid” dövrü deyilən qeyri-müəyyən müddətə uzadılmasının həmin müddətdə icra hakimiyyəti qarşısında onların müstəqilliyinə xələl gətirdiyi barədə ərizəçinin iddiasına gəldikdə (icra hakimiyyətinin nümayəndələri hakim vəzifəsinə namizədləri seçmək vəzifəsinin həvalə edildiyi Məhkəmə-Hüquq Şurasının bir hissəsini təşkil edirdilər), Məhkəmə qeyd edir ki, görünür, ərizəçi icra hakimiyyətinin müəyyən nümayəndələrinin onun məhkum olunmasında maraqlı olduqlarını və bu səbəbdən hüquqa zidd olaraq hakim İsmayılova təsir göstərdiklərini nəzərdə tutub, iddia edildiyinə görə, 817-IIQD sayılı Qanunun qəbulundan sonra onun müstəqilliyi təhlükə altına düşüb. Lakin Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçiyə qarşı birinci məhkəmə icraatı dövlət tərəfindən deyil, xüsusi ittiham qaydasında fərdlər tərəfindən başlanılıb. İstənilən halda, Məhkəmə qeyd edir ki, onun sərəncamında olan materiallarda icra hakimiyyəti tərəfindən daxili məhkəmələrə hüquqa zidd təzyiq göstərildiyi barədə ərizəçinin iddialarını təsdiq edən yetərinə sübut yoxdur. Eyni ilə, ikinci məhkəmə icraatında daxili məhkəmələrin müstəqil olmadığı barədə iddianı təsdiq edən kifayət qədər sübut da yoxdur.

147. Buradan belə nəticə çıxır ki, ərizənin bu hissəsi açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

III. KONVENSIYANIN 6-CI MADDƏSİNİN 2-Cİ BƏNDİNİN İDDİA EDİLƏN POZUNTUSU

148. Ərizəçi şikayət etdi ki, 31 may 2007-ci ildə baş prokurorun mətbuata verdiyi açıqlama (yuxarıda 36-cı və 37-ci bəndlərə bax) onun Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi ilə təmin olunan təqsirsizlik prezumpsiyası hüququnun pozuntusuna bərabərdir, həmin bənddə aşağıdakılar nəzərdə tutulur:

“Cinayət törətməkdə ittiham olunan hər kəs onun təqsiri qanun əsasında sübut edilənədək təqsirsiz hesab edilir”.

A. Şikayətin qəbul edilənliyi

1. Tərəflərin arqumentləri

149. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi şikayəti ilə bağlı mümkün olan bütün daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndirməyib. O, qeyd etdi ki, əvvəla, CPM-in 449-451-ci maddələrinə uyğun olaraq, ərizəçi “cinayət prosesini həyata keçirən orqanın prosesual hərəkətlərindən və ya qərarlarından” məhkəmə nəzarətini həyata keçirən məhkəməyə şikayət verə bilərdi və həmin şikayət vasitəsilə o, baş prokurorun mətbuata verdiyi açıqlamalara etiraz edə bilərdi. İkincisi, ərizəçi təqsirsizlik prezumpsiyasının iddia edilən pozuntusu ilə əlaqədar olaraq Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsinə və CPM-in 27-ci fəslinə əsasən məhkəmədə ayrıca iş qaldıra bilərdi.

150. Ərizəçi bildirdi ki, Hökumətin qeyd etdiyi vasitələr səmərəsiz idi.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

151. Məhkəmə bir daha xatırladır ki, Konvensiyanın 37-ci maddəsinin 1-ci bəndində yer alan daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi haqqında qaydanın məqsədi iddia edilən pozuntular baxılmaq üçün Məhkəməyə təqdim edilməzdən əvvəl iştirakçı dövlətin onların qarşısını almasına və ya baş vermiş pozuntuları düzəltməsinə imkan verməkdir. Lakin yalnız iddia edilən pozuntulara aidiyyəti olan və eyni zamanda əlçatan və yetərli olan hüquqi müdafiə vasitələri tükəndirilməlidir. Belə vasitələrin mövcudluğu təkə nəzəri cəhətdən deyil, həm də praktiki cəhətdən yetərincə aydın olmalıdır, belə olmasa onlar zəruri olan əlçatanlıq və zərurilik tələbinə cavab verməyəcəklər; bu müxtəlif şərtlərə riayət edildiyini sübuta yetirmək isə cavabdeh dövlətin üzərinə düşür (bax: *Vernilyo Fransaya qarşı*, 20 fevral 1991-ci il, 27-ci bənd, A seriyaları, № 198).

Daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməsi haqqında qayda şəraitə müəyyən dərəcədə uyğunlaşdırılmaqla və həddən artıq formalizmə yol verilmədən tətbiq edilməlidir. Bu qayda mütləq deyil və avtomatik tətbiq edilə bilməz. Ona riayət edilib-edilmədiyinin yoxlanılması məqsədləri üçün konkret işin hallarına diqqət yetirmək önəmlidir. Bu o deməkdir ki, digər məsələlərlə yanaşı Məhkəmə təkə müvafiq iştirakçı dövlətin hüquq sistemində formal hüquqi müdafiə vasitələrinin mövcudluğuna deyil, həm də onların fəaliyyət göstərdiyi ümumi şəraitə, habelə ərizəçinin şəxsi keyfiyyətlərinə realistsinə yanaşmalıdır (bax: *Akdivar və başqaları Türkiyəyə qarşı*, 16 sentyabr 1996-cı il, 69-cu bənd, *Qərarlar toplusu*, 1996-IV).

152. Ərizəçinin CPM-in 449-451-ci maddələrində göstərilmiş prosedurdan istifadə etmədiyi barədə Hökumətin arqumentinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, müvafiq normalar cinayət təqibi orqanlarının “prosesual hərəkətlərindən və ya qərarlarından” şikayət verilməsinin mümkünlüyünə aid idi. Hazırkı işdə etiraz edilən açıqlamalar baş prokuror tərəfindən cinayət icraatı kontekstində deyil, mətbuat qarşısında bəyanat vermək yolu ilə bildirilmişdi. Buna görə də, Məhkəmə mətbuata verilmiş bu açıqlamanın müvafiq cinayət icraatı kontekstində həyata keçirilmiş “prosesual hərəkət” və ya qəbul edilmiş “prosesual qərar” olduğuna əmin deyil və Hökumət hər hansı sübutlarla (məsələn, analoji işlər üzrə məhkəmə qərarları ilə) təsdiq etməyib ki, həmin açıqlama CPM-in 449-451-ci maddələrində nəzərdə tutulan mənada prosesual hərəkət və ya qərar kimi tövsif oluna bilərdi.

153. Eyni ilə, Hökumətin belə bir arqumenti Məhkəməni inandırmadı ki, ərizəçi Cinayət Məcəlləsinin 147-ci maddəsi əsasında baş prokuroru böhtanda ittiham edərək ayrıca cinayət prosesinə başlamayıb, yaxud hüquq və öhdəliklərinin pozulmasından şikayət edərək ayrıca mülki iddia qaldırmayıb. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə ərizəçi baş prokurorun açıqlamaları barədə konkret olaraq birinci instansiya məhkəməsinə və yuxarı məhkəmələrə şikayət edib və Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində nəzərdə tutulmuş hüququnun pozulduğunu iddia edib. Onun Konvensiya üzrə şikayətləri bütünlüklə rədd edilib. Bununla bağlı Məhkəmə bir daha xatırladır ki, bir neçə mümkün müdafiə vasitəsi mövcud olduqda şəxsin birdən artıq vasitədən istifadə etməsi tələb olunmur. Öz işinin halları üçün ən münasib olan hüquqi müdafiə vasitəsini seçmək ərizəçinin öz işidir (digər qərarlarla yanaşı bax: *Eyri İrlandiyaya qarşı*, 9 oktyabr 1997-ci il, 23-cü bənd, A seriyaları, № 32; və *Boytzenko Moldovaya qarşı*, ərizə № 41088/05, 80-ci bənd, 11 iyul 2006-cı il). Hökumət ərizəçinin hazırkı işdə sınaqdan keçirdiyi müdafiə vasitəsinin, yəni təqsirsizlik prezumpsiyası məsələsini ona qarşı cinayət ittihamlarını həll etməli olan daxili məhkəmələr qarşısında qaldırmasının səmərəliliyi ilə bağlı mübahisə açmadı. Hətta fərz etsək ki, Hökumətin təqdim etdiyi hüquqi müdafiə vasitələri adekvat müdafiəni təmin edə bilərdi,

Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi təqsirsizlik prezumpsiyası məsələsini sözügedən cinayət prosesi kontekstində qaldırıqdan sonra cinayət qanunvericiliyi əsasında böhtanla bağlı ayrıca şikayət verməsi və ya ziyanla bağlı mülki iddia qaldırması ondan tələb oluna bilməz (müvafiq dəyişikliklərlə bax: *Hacıbəyli Azərbaycanca qarşı*, ərizə № 16528/05, 43-cü bənd, 10 iyul 2008-ci il).

154. Bu əsaslara görə Məhkəmə daxili hüquqi müdafiə vasitələrinin tükəndirilməməsi ilə bağlı Hökumətin etirazlarını rədd edir.

155. Bundan başqa, Məhkəmə qeyd edir ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndi “cinayət törətməkdə ittiham olunan” şəxslərə tətbiq edilir. Baş prokuror 31 may 2007-ci ildə mətbuata müsahibə verərkən Cinayət Məcəlləsinin 214.1-ci maddəsi üzrə istintaq MTN tərəfindən artıq 16 may 2007-ci ildə başlanmış və ərizəçi 29 may 2007-ci ildə MTN-in istintaq təcridxanasına köçürülərək Səbail rayon məhkəməsi onun barəsində həbs qətimkan tədbiri qərarını çıxarana qədər orada saxlanılmışdı. Ərizəçiyə formal olaraq 3 iyul 2007-ci ilədək ittiham irəli sürülməsə də, onun MTN-in istintaq təcridxanasına köçürülməsi MTN-in istintaq şöbəsi tərəfindən 16 may 2007-ci ildə başlanmış istintaqın tərkib hissəsini təşkil edirdi və bununla da o, 6-cı maddənin 2-ci bəndində nəzərdə tutulan mənada “cinayət törətməkdə ittiham olunan” şəxs sayılırdı. MTN-in istintaqı ilə paralel olaraq baş prokurorun bildirdiyi fikirlər istintaqın mövcudluğu ilə izah olunurdu və onunla birbaşa əlaqəli idi (müqayisə et: *Allene de Ribemon Fransaya qarşı*, 10 fevral 1995-ci il, 37-ci bənd, A seriyaları, № 308). Buna görə də, 6-cı maddənin 2-ci bəndi bu işə şamil olunur.

156. Məhkəmə daha sonra qeyd edir ki, bu şikayət Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü bəndində nəzərdə tutulan mənada açıq-aydın əsassız deyil və hər hansı başqa səbəblərə görə qəbul olunmayan sayıla bilməz. Buna görə də o, qəbul olunan elan edilməlidir

B. Şikayətin mahiyyəti

1. Tərəflərin arqumentləri

157. Hökumət qeyd etdi ki, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi dövlət orqanlarının davam edən cinayət istintaqı barədə tam diqqətli və ehtiyatlı şəkildə ictimaiyyəti məlumatlandırmasının qarşısını ala bilməz. O, bildirdi ki, hazırkı işdə ərizəçinin təqsirsizlik prezumpsiyası pozulmayıb. O, qeyd etdi ki, baş prokurorun şərhlərində ərizəçi cinayətkar kimi təsvir edilməyib. Baş prokuror sadəcə cinayət işinin başlanmasının səbəblərini şərh edib və ictimaiyyəti istintaqın aparılması barədə məlumatlandırıb.

158. Ərizəçi şikayətini bir daha təkrar etdi.

2. Məhkəmənin qiymətləndirməsi

159. Məhkəmə bir daha bildirir ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndinin müvafiq aspekti məhkəmə icraatı ilə sıx əlaqəli şəkildə bildirilmiş qərəzli fikirlər vasitəsilə cinayət işi üzrə ədalətli məhkəmə araşdırmasına ziyan dəyməsinin qarşısını almaq məqsədini daşıyır. 6-cı maddəsinin 2-ci bəndində təsbit olunmuş təqsirsizlik prezumpsiyası 1-ci bəndin tələb etdiyi ədalətli məhkəmə

araşdırmasının elementlərindən biridir (bax: *Allene de Ribemonun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 35-ci bənd). O, təkcə “cinayət törətməkdə ittiham olunan” şəxsin təqsiri qanuna müvafiq olaraq sübut edilənə qədər onun təqsirkar olduğu barədə məhkəmənin özü tərəfindən vaxtından əvvəl fikir ifadə edilməsini qadağan etmir (bax: *Minelli İsveçrəyə qarşı*, 25 mart 1983-cü il, 38-ci bənd, A seriyaları, № 62), həm də davam edən cinayət istintaqı barəsində dövlət rəsmiləri tərəfindən bildirilən, ictimaiyyəti şübhəli şəxsin təqsirkar olduğuna inanmağa sövq edən və səlahiyyətli məhkəmə orqanı faktlara qiymət verməzdən əvvəl həmin şəxsi ittiham edən açıqlamaları əhatə edir (bax: *Allene de Ribemonun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 41-ci bənd; *Daktaras Litvaya qarşı*, ərizə № 42095/98, 41-43-cü bəndlər, AİHM 2000-X). Məhkəmə vurğulayır ki, 6-cı maddənin 2-ci bəndi dövlət orqanlarının davam edən cinayət istintaqı barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmasının qarşısını ala bilməz, amma o, tələb edir ki, təqsirsizlik prezumpsiyasına hörmət edilməsi üçün onlar bunu zəruri diqqətlə və ehtiyatla etsinlər (bax: *Allene de Ribemonun işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 38-ci bənd).

160. Məhkəmənin ardıcıl mövqeyi bundan ibarət olub ki, əgər cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxs barəsində məhkəmənin rəyi və ya dövlət rəsmilərinin açıqlamaları qanuna müvafiq olaraq həmin şəxsin təqsiri sübut olunana qədər onun təqsirkar olduğu barədə fikri əks etdirirsə, təqsirsizlik prezumpsiyası pozulmuş olur. Hətta hər hansı formal qərar olmasa belə, ortada məhkəmənin və ya vəzifəli şəxsin müttəhimə təqsirkar hesab etdiklərini düşünməyə əsas verən mülahizələri varsa, bu, təqsirsizlik prezumpsiyasının pozulması üçün kifayət edir. Kiminsə sadəcə cinayətdə şübhəli bilindiği barədə açıqlama verilməsi ilə hər hansı yekun ittiham hökmü olmadan şəxsin sözügedən cinayəti törətdiyinin aydın şəkildə bəyanat edilməsi arasında fundamental fərq qoyulmalıdır. Məhkəmə şəxsin məhkəmə araşdırması keçirilənədək və o, konkret cinayətdə təqsirli bilinənədək dövlət rəsmilərinin öz sözlərini düzgün seçmələrinin vacibliyini ardıcıl olaraq vurğulayıb (bax: *Xujin və başqaları Rusiyaya qarşı*, ərizə № 13470/02, 94-cü bənd, 23 oktyabr 2008-ci il, əlavə istinadlarla). Dövlət rəsmisinin verdiyi açıqlamanın təqsirsizlik prezumpsiyasını pozub-pozmaması etiraz edilən həmin açıqlamanın verildiyi konkret şəraitin əsasında müəyyən olunmalıdır (bax: *Butkeviçus Litvaya qarşı*, ərizə № 48297/99, 49-cu bəndlər, AİHM 2002-II).

161. Məhkəmə qeyd edir ki, hazırkı işdə etiraz edilən açıqlamanı baş prokuror cinayət icraatından müstəqil şəraitdə, mətbuata müsahibə verərkən bildirmişdi. Məhkəmə razılışır ki, ərizəçi tanınmış jurnalist olması faktı iddia edilən cinayət və aparılan cinayət icraatı barədə dövlət rəsmilərinin, o cümlədən baş prokurorun ictimaiyyəti məlumatlandırmasını tələb edirdi. Lakin bu hal rəsmilər tərəfindən açıqlamalar verilərəkən sözlərin seçilməsində ehtiyatlılığın olmamasına haqq qazandıra bilməz. Bundan başqa, hazırkı işdə sözügedən açıqlama cinayət istintaqının başlanmasından bir neçə gün sonra verilmişdi. Bu ilkin mərhələdə, hətta ərizəçiyə qarşı formal ittiham elan olunana qədər, xüsusilə vacib idi ki, mühüm vəzifə tutan dövlət rəsmisi tərəfindən ictimaiyyət qarşısında ərizəçinin təqsirliliyini təsdiq edən fikirlər kimi yozula biləcək hər hansı bəyanatlar verilməsin.

162. Baş prokurorun açıqlamasından sitatlar ən azı iki populyar kütləvi informasiya vasitəsində, demək olar ki, sözbəsöz dəqiqliklə gətirildi. Açıqlama həqiqətən çox yığcam idi və görünür, ərizəçiyə qarşı cinayət icraatına başlanılması faktı və onun səbəbləri barədə ictimaiyyəti məlumatlandırmaq məqsədini daşıyırdı. Bununla belə, açıqlamada birmənalı şəkildə bəyan edilirdi ki, ərizəçinin qəzetində dərc olunmuş məqalədə “həqiqətən terror barədə hədələyici

məlumatlar var”. Üstəlik, ərizəçinin dərc etdiyi məqalənin məzmunu barədə qısa izahatdan sonra baş prokuror bəyan etdi ki, “bu informasiya terrorla hədələmə təşkil edir”. Baş prokurorun tutduğu yüksək vəzifəni nəzərə alaraq, davam edən cinayət icraatını təsvir etmək üçün sözlərin seçilməsinə onun tərəfindən xüsusilə ehtiyatlı şəkildə yanaşılmalı idi. Məhkəmə hesab edir ki, hər hansı istisnasız və ya qeyd-şərtsiz bildirilən bu sözlər ərizəçinin terrorla hədələmə cinayətini törətdiyini bəyan etməyə bərabərdir. Beləliklə, bu fikirlər səlahiyyətli məhkəmə orqanı tərəfindən faktlara qiymət verilməsini qabaqlayan və ərizəçinin təqsiri qanuna müvafiq olaraq sübut edilənə qədər ictimaiyyəti onun təqsirkar olduğuna inanmağa sövq edən fikirlər idi.

163. Müvafiq olaraq, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndinin pozuntusu baş verib.

IV. KONVENSIYANIN İDDİA EDİLƏN DİGƏR POZUNTULARI

A. Konvensiyanın 3-cü maddəsi

164. Ərizəçi məhkəməyə qədər həbsdə saxlanma şəraitindən şikayət etdi. O, konkret olaraq iddia etdi ki, 1 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsində saxlanıldığı müddətdə qəzet və jurnallar almasına icazə verilməyib. O, əli qandallı saxlanılıb və dindirilmə və ya digər məqsədlər üçün kameradan çıxarılməkən üstü axtarılıb. MTN-in saxlanma müəssisəsinə köçürüldükdən sonra saxlanma şəraitinə gəldikdə, o, iddia etdi ki, şəxsi görüşlərinə icazə verilməyib və 8 kvadrat metr ölçüsü olan, pis ventilyasiya olunan və gecə-gündüz elektrik işığının yandığı kamerada təkbaşına saxlanılıb. Onun isti duş qəbul etməsinə həftədə bir dəfə icazə verilib və alt geyimlərini kamerada soyuq sudan istifadə etməklə yumalı olub.

165. Hətta həbsdə saxlanma şəraiti ilə bağlı ərizəçinin ixtiyarında səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinin olduğunu və onun həmin vasitələri tükəndirdiyini fərz etsək belə, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçinin təsvir etdiyi saxlanma şəraiti Konvensiyanın 3-cü maddəsi ilə tələb olunan minimal qəddarlıq səviyyəsinə çatan hər hansı pis rəftar əlamətlərini üzə çıxarmadı. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayət açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

B. Konvensiyanın 5-ci maddəsi

166. Ərizəçi ikinci cinayət icraatının gedişində Səbail rayon məhkəməsinin onun barəsində çıxardığı həbs qətimkan tədbiri haqqında 3 iyul 2007-ci il tarixli qərardan Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (c), 3 və 4-cü bəndləri əsasında şikayət etdi. O, konkret olaraq şikayət etdi ki, onun cinayət törətdiyinə dair əsaslı şübhə olmayıb və daxili məhkəmələr onun barəsindəki həbs qətimkan tədbiri üçün yetərli əsaslar gətirməyiblər.

167. Məhkəmə qeyd edir ki, Səbail rayon məhkəməsinin həbs qətimkan tədbiri haqqında 3 iyul 2007-ci il tarixli qərarından əvvəl ərizəçi artıq birinci cinayət icraatında 20 aprel 2007-ci ildə məhkum olunmuş və azadlıqdan məhrumetmə cəzası almışdı. Həmin ittiham hökmü 6 iyun 2007-ci ildə Apellyasiya Məhkəməsi tərəfindən qüvvədə saxlanılmışdı və ikinci cinayət icraatı çərçivəsində 3 iyul 2007-ci il tarixli qərarı çıxarılan vaxt ittiham hökmünə qarşı kasasiya şikayəti Ali Məhkəmənin icraatında idi. Bununla bağlı Məhkəmə qeyd edir ki, məhkəmə araşdırmasına qədər həbsdə saxlanma müddətini müəyyən edərkən nəzərə alınmalı olan müddət təqsirləndirilən

şəxsin həbsxanaya salındığı gündən başlanır və ona qarşı ittihamla bağlı həтта yalnız birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən qərar çıxarıldığı gün başa çatır (misal üçün bax: *Hümmətov Azərbaycan qarşı* (qərar), ərizələr № 9852/03 və 13413/04, 18 may 2006-cı il). Hazırkı işdə birinci cinayət icraatı çərçivəsində ərizəçiyə qarşı cinayət ittihamı ilə bağlı 20 aprel 2007-ci ildə qərar çıxarılıb, həmin tarixdən başlayaraq o, Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (a) bəndində nəzərdə tutulan mənada “səlahiyyətli məhkəmə tərəfindən məhkum olunduqdan sonra” həbsə alınmış şəxs sayılır. İstənilən halda, ikinci cinayət icraatı çərçivəsində ərizəçi barəsində “həbs qətimkan tədbiri” haqqında qərar, hansı əsasla görə çıxarırsa-çıxarılsın, birinci cinayət icraatı çərçivəsində ərizəçi məhkum olunduqdan sonra çıxarılmışdı, buna görə də ərizəçinin həmin tarixdən sonra həbsdə saxlanması ilə bağlı Konvensiyanın 5-ci maddəsinin 1 (c) və 3-cü bəndləri üzrə hər hansı məsələ ortaya çıxmır, çünki artıq həmin dövrdə onun həbsdə saxlanması başqa bir “qanuni” əsası vardı. Məhkəmə hesab edir ki, hazırkı işdə 5-ci maddənin 4-cü bəndi üzrə də hər hansı məsələ ortaya çıxmır.

168. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayət açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

C. Digər şikayətlər

169. Ərizəçi Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 3 (a) bəndi əsasında şikayət etdi ki, ərizəçi ikinci cinayət icraatında ona qarşı irəli sürülmüş ittihamın xarakteri və əsasları haqqında dərhal məlumatlandırılmayıb. O, həmçinin 7-ci maddəyə əsasın şikayət etdi ki, hər iki cinayət icraatında onun məhkum edildiyi əməllər cinayət əməli təşkil etməyib. Nəhayət, o, Konvensiyanın 8-ci maddəsi əsasında şikayət etdi ki, 22 may 2007-ci ildə onun mənzilində və qəzetlərin ofisində aparılmış axtarış onun mənzil toxunulmazlığına hörmət hüququnu pozub.

170. Məhkəmə sərəncamında olan materialların işığında və barəsində şikayət edilən məsələlərlə bağlı səlahiyyəti çərçivəsində bu qənaətə gəlir ki, bu şikayətlər Konvensiyada və ya onun Protokollarında əks olunmuş hüquq və azadlıqların pozuntusunun hər hansı əlamətini üzə çıxarmır. Buradan belə nəticə çıxır ki, bu şikayətlər açıq-aydın əsassızdır və Konvensiyanın 35-ci maddəsinin 3-cü və 4-cü bəndlərinə uyğun olaraq rədd edilməlidir.

V. KONVENSIYANIN 46-CI VƏ 41-Cİ MADDƏLƏRİNİN TƏTBİQİ

A. Konvensiyanın 46-cı maddəsi

171. Konvensiyanın 46-cı maddəsində deyilir:

“1. Razılığa gələn Yüksək Tərəflər, Məhkəmənin onların tərəf olduqları işlər üzrə yekun qərarına riayət etməyi öhdələrinə götürürlür.

2. Məhkəmənin yekun qərarı onun icrasına nəzarəti həyata keçirən Nazirlər Komitəsinə göndərilir”.

172. Məhkəmə qərarlarının Konvensiyanın 46-cı maddəsinə uyğun olaraq icra edilməsi kontekstində Məhkəmənin pozuntu müəyyən edən qərarı pozuntuya son qoyulması və pozuntunun nəticələrinin kompensasiyası üçün cavabdeh dövlətin üzərinə belə bir öhdəlik qoyur ki, pozuntuya qədər mövcud olmuş vəziyyəti bərpa etməkdən ötrü mümkün olan dərəcədə

kompensasiya ödəsin. Digər tərəfdən, milli qanunvericilik pozuntunun nəticələrinin kompensasiya olunmasına imkan vermirsə, və ya yalnız qismən imkan verirsə, 41-ci maddə Məhkəməyə səlahiyyət verir ki, zərərçəkmiş tərəfə məqsədəuyğun hesab etdiyi kompensasiyanı təyin etsin. Buradan həm də belə bir nəticə çıxır ki, Məhkəmənin Konvensiya və ya onun Protokollarının pozuntusunu müəyyən edən qərarı cavabdeh dövlətin üzərinə sadəcə müvafiq şəxslərə təyin olunan məbləğləri əvəzin ədalətli ödənilməsi yolu ilə ödəmək öhdəliyini qoymur, həm də Məhkəmə tərəfindən müəyyən edilmiş pozuntuya son qoymaq üçün Nazirlər Komitəsinin nəzarəti altında öz daxili hüquq sistemində qəbul edilməli olan ümumi tədbirləri və (və ya) lazımi hallarda fərdi tədbirləri seçmək və pozuntunun nəticələrinin kompensasiyası üçün pozuntuya qədər mövcud olmuş vəziyyəti bərpa etməkdən ötrü mümkün olan dərəcədə kompensasiya ödəmək öhdəliyini qoyur (bax: *Maestri İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 39748/98, 48-ci bənd, AİHM 2004-I; *Assanidze Gürcüstana qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 71503/01, 198-ci bənd, AİHM 2004-II; və *İlaşku və başqaları Moldovaya və Rusiyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 48787/99, 487-ci bənd, AİHM 2004-VII).

173. Məhkəmə xatırladır ki, onun qərarları mahiyyətə deklarativ xarakter daşıyır və ümumiyyətlə, Konvensiyanın 46-cı maddəsində nəzərdə tutulmuş öhdəliyini yerinə yetirmək üçün öz daxili hüquq sistemində tətbiq edilməli olan vasitələri seçmək ilk növbədə müvafiq dövlətin öz işidir, bu şərtlə ki, bu seçimin üzərində Nazirlər Komitəsinin nəzarəti olmalıdır (digər qərarlarla yanaşı bax: *Öcalan Türkiyəyə qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 46221/99, 210-cu bənd, AİHM 2005-VI; *Skotsari və Ciunta İtaliyaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizələr № 39221/98 və 41963/98, 249-cu bənd, AİHM 2000-VIII; *Brumaresku Rumıniyaya qarşı* (əvəzin ədalətli ödənilməsi) [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 28342/95, 20-ci bənd, AİHM 2001-I). Məhkəmə qərarının icra üsulu ilə bağlı bu sərbəstlik Konvensiyaya əsasən zəmanət verilən hüquq və azadlıqların təmin olunmasında iştirakçı dövlətlərin üzərinə qoyulan əsas öhdəliyi (1-ci maddə) müşayiət edən seçim azadlığını əks etdirir (bax: *Papamixalopulos və başqaları Yunanıstana qarşı* (50-ci maddə), 31 oktyabr 1995-ci il tarixli qərar, 34-cü bənd, A seriyaları, № 330-B).

174. Lakin müstəsna hallarda, 46-cı maddə üzrə öhdəliklərini yerinə yetirməkdə cavabdeh dövlətə kömək etmək məqsədi ilə Məhkəmə aşkar etdiyi pozuntuya son qoyulması üçün görülə bilən tədbirin növünü göstərməyə çalışır. Belə hallarda o, müxtəlif variantlar təklif edə və tədbirin seçilməsini və tətbiqini müvafiq dövlətin ixtiyarına buraxa bilər (misal üçün bax: *Broniovski Polşaya qarşı* [Böyük Palatanın qərarı], ərizə № 31443/96, 194-cü bənd, AİHM 2004-V). Müəyyən hallarda aşkar edilmiş pozuntunun xarakteri elə ola bilər ki, onun düzəldilməsi üçün tələb olunan tədbirlər məsələsində real seçim imkanı olmaya bilər və Məhkəmə yalnız bircə tədbir göstərməyi qərara ala bilər (misal üçün bax: *Assanidzenin işi* üzrə yuxarıda adı çəkilən qərar, 202-ci bənd).

175. Məhkəmə yuxarıda gəldiyi bu qənaəti bir daha xatırladır ki, ərizəçinin ifadə azadlığına müdaxilənin edildiyi hər iki hala Konvensiyanın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi ilə haqq qazandırılı bilməz. Konkret olaraq, hər iki halda ərizəçiyə azadlıqdan məhrumetmə cəzalarının təyin olunması üçün heç bir əsas yox idi. Məhkəmə qeyd edir ki, baxmayaraq ki, ərizəçi vergi cinayətinə görə də məhkum olunub (mövcud məlumatlara görə onun bu iki hala aidiyyəti yoxdur), hazırkı qərar çıxarıldığı tarixdə o, ümumi cəza müddətinin həmin cinayətə uyğun olan hissəsini (dörd ay müddətinə azadlıqdan məhrumetmə) artıq çəkib və mahiyyət etibarilə hazırda

cəzasının daha ağır hissəsini – bu işdə barəsində müvafiq pozuntuların aşkar edildiyi mətbuat cinayətlərinə uyğun olan hissəsini çəkməkdədir.

176. Belə olan halda, Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntuları barədə yuxarıda çıxarılmış nəticələri nəzərə alsaq, ərizəçinin hələ də həbsdə saxlanması qəbuləilməzdir. Müvafiq olaraq, hazırkı işdə aşkar edilmiş mövcud durumun xarakteri elədir ki, ərizəçinin Konvensiyadakı hüquqlarının pozuntularını düzəltmək üçün tələb olunan tədbirlərlə bağlı hər hansı real seçim variantı yoxdur.

177. Buna görə də, işin konkret hallarını və Konvensiyanın 10-cu maddəsinin pozuntularına son qoyulmasına təcili zərurət olduğunu nəzərə alaraq, Məhkəmə hesab edir ki, Konvensiyanın 46-cı maddəsində nəzərdə tutulan öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi vasitələrindən biri kimi cavabdeh dövlət ərizəçinin dərhal azad edilməsini təmin etməlidir.

B. Konvensiyanın 41-ci maddəsi

178. Konvensiyanın 41-ci maddəsində deyilir:

“Əgər Məhkəmə Konvensiya və onun Protokollarının pozulduğunu, lakin Razılığa gələn Yüksək Tərəfin daxili hüququnun yalnız bu pozuntunun nəticələrinin qismən aradan qaldırılmasına imkan verdiyini müəyyən edərsə, Məhkəmə zəruri halda, zərərçəkən tərəfə əvəzin ədalətli ödənilməsini təyin edir”.

1. Zıyan

a) Maddi ziyan

179. Ərizəçi iddia etdi ki, məhkum olunması nəticəsində şəxsən ona məxsus olmuş bir neçə kütləvi informasiya vasitəsini – iki qəzeti, iki İnternet saytını və bir jurnalı bağlamağa məcbur olub. O, bu işə başlamaq üçün yatırdığı ilkin kapitalın əsasında bu biznesin ümumi dəyərini 203.652 avro məbləğində qiymətləndirdi. O, iddia etdi ki, “Realny Azərbaycan” və “Gündəlik Azərbaycan” qəzetlərinin yeganə təsisçisi olaraq, qəzetlərin nəşr olunmadığı hər il üçün ümumi məbləği ildə 203.136 avro təşkil edən şəxsi mənfəətini itirib. Daha sonra o, qəzet ofislərinə qabaqcadan ödənilmiş 16.568 avro məbləğində icarə haqlarının geri qaytarılmasını tələb etdi, belə ki, məhkum olunduqdan sonra həmin ofislərdən istifadə edə bilməmişdi.

180. Bundan başqa, o, mənzilində və redaksiya ofisində axtarış aparılarkən hakimiyyət orqanları tərəfindən “müsadirə olunduğu” iddia edilən müəyyən mülkiyyətləri ilə, o cümlədən aşağıdakılarla bağlı məruz qaldığı maddi ziyana görə kompensasiya tələb etdi: a) bir neçə “foto arxivi” və digər “jurnalist tədqiqatı materialları” (o, bunları 27.098 avro məbləğində qiymətləndirdi); b) dəyəri 23.000 ABŞ dolları olan kompüter avadanlıqları; və c) redaksiya ofisindən götürülmüş, dəyəri 2.287 avro məbləğində qiymətləndirilən müəyyən mebel avadanlıqları.

181. Nəhayət, ərizəçi, onun iddia etdiyinə görə, ona baş çəkməkdən ötrü həbsxanaya gəlmək üçün, həbsxanadakı yeməyindən əlavə onu ərzaq bağlamaları ilə təmin etmək üçün və onunla telefonla danışmaq üçün valideynlərinin çəkdiyi xərclərə görə 8.146 avro tələb etdi.

182. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi yuxarıdakı tələblərindən hər hansı birini sənədlərlə təsdiq edən yetərli sübut təqdim etməyib, yaxud öz kütləvi informasiya vasitələrinin dəyərini hansı metodla qiymətləndirdiyini və hesabladığı digər rəqəmləri hansı üsulla aldığını izah etməyib. O, həmçinin bildirdi ki, ərizəçi hər hansı mülkiyyətinin müsadirə edildiyinə dair hər hansı sübut təqdim etməyib; bunun əvəzinə o, yalnız axtarış sənədini və işçilərindən birinin iki kompüterini istintaq məqsədləri üçün hakimiyyət orqanlarına verdiyini təsdiq edən sənədi təqdim edib.

183. Məhkəmə qeyd edir ki, Məhkəmə Reqlamentinin 60-cı Qaydasına əsasən, əvəzin ədalətli ödənilməsi üçün irəli sürülən bütün tələblər tərkib elementləri üzrə ətraflı bölünməklə, müvafiq təsdiqedici sənədlərlə və ya ödəniş qəbzləri ilə birlikdə təqdim edilməlidir, belə olmadıqda Məhkəmə tələbi bütünlüklə və ya qismən rədd edə bilər.

184. Bağlamağa məcbur olduğu kütləvi informasiya vasitələrinin qiyməti ilə və gəlirlərini itirməsi ilə bağlı ərizəçinin tələblərinə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi ona məxsus qəzetlərin və digər kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyətinə xitam verilməsi ilə bağlı Məhkəmə qarşısında şikayət qaldırmayıb. İstənilən halda, o, həmin kütləvi informasiya vasitələrinə yatırdığı məbləğlər və onları mülkiyyətçi və baş redaktor kimi işlətməmiş olduğu təqdirdə gələcək gəlirləri barədə tələbləri ilə bağlı hər hansı sənəd və ya digər sübut təqdim etməyib. Konkret olaraq, keçmiş gəlirlər barədə heç bir sənəd təqdim edilməyib. Eyni ilə, ərizəçi qabaqcadan ödənilmiş icarə haqlarını itirməsi ilə bağlı yetərli sübut təqdim etməyib.

185. Müsadirə olunduğu iddia edilən mülkiyyətlə bağlı tələblərə gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, qəzetlərin ofislərindən götürülmüş və Ağır cinayətlərə dair işlər üzrə məhkəmənin qərarına uyğun olaraq müsadirə edilmiş 23 kompüterdən başqa, Məhkəmə iddia edilən hər hansı digər mülkiyyətin həqiqətən həmişəlik müsadirə olunub-olunmadığını və onların hamısının ərizəçiyə məxsus olunub-olmadığını əlində olan materialdan müəyyən etmək iqtidarında deyil. Müsadirə olunmuş kompüter avadanlıqlarına gəldikdə, Məhkəmə qeyd edir ki, ərizəçi onların dəyəri ilə bağlı heç bir sübut təqdim etməyib.

186. Qalan tələblərə gəldikdə, Məhkəmə aşkar edilmiş pozuntularla iddia edilən maddi ziyan arasında hər hansı səbəbiyyət əlaqəsi görmür.

187. Yuxarıdakı səbəblərə görə, Məhkəmə ərizəçinin maddi ziyanla bağlı tələblərini rədd edir.

b) Mənəvi ziyan

188. Ərizəçi mənəvi ziyana görə 70.000 avro tələb etdi.

189. Hökumət bildirdi ki, pozuntunun müəyyən edilməsinin özü ərizəçinin məruz qaldığı hər hansı mənəvi ziyana görə yetərli kompensasiya təşkil edə bilər.

190. Hazırkı işin konkret hallarının işığında, o cümlədən ərizəçinin ifadə azadlığının xüsusilə ağır formada pozulmasının və onun mətbuatda təhqirlərə görə hər hansı münasib əsaslandırma olmadan uzun müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilməsinin işığında, habelə hazırkı ərizəyə baxıldığı zaman ərizəçinin həbsxanada iki ildən artıq vaxt keçirdiyini nəzərə almaqla, Məhkəmə hesab edir ki, ərizəçi, şübhəsiz ki, ciddi mənəvi izzatlıqlara məruz qalıb və onlar təkcə pozuntuların müəyyən edilməsi ilə kompensasiya oluna bilməz. Bundan başqa, Məhkəmə iddia edilən maddi ziyanın müvafiq sübutlarla təsdiqlənmədiyini və ya tam təsdiqlənmədiyini yuxarıda müəyyən etsə də, ərizəçinin müəyyən edilən pozuntular ucbatından baş vermiş digər formalarda ziyana məruz qaldığını güman etməyi əsassız saymır (yuxarıda adı çəkilən *İlaşku və başqalarının işi* üzrə qərarla müqayisə et, 489-cu bənd). Məhkəmə hesab edir ki, bu işdə ziyana görə kompensasiya qiymətləndirilərkən yuxarıdakı hal da nəzərə alınmalıdır.

191. Məhkəmə qiymətləndirməni Konvensiyanın 41-ci maddəsində tələb edildiyi kimi ədalət prinsipi əsasında həyata keçirərək, mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 25.000 avro təyin edir, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği onun üzərinə əlavə olunmalıdır.

2. Məhkəmə xərcləri və digər məsrəflər

192. Ərizəçi həmçinin daxili məhkəmələrdəki icraatla bağlı çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə 602 avro, Avropa Məhkəməsindəki icraatla bağlı çəkdiyi məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə isə 2.200 avro tələb etdi. O, həmçinin tərcümə xərclərinə görə 520 avro tələb etdi. Bu tələblərini əsaslandırmaq üçün o, hüquq firmasının (həmin firmanın vəkilləri onu ölkədaxili məhkəmə icraatlarında təmsil etmişdilər) haqq-hesab sənədlərini, Strasburq prosesində hüquqi xidmətlər üçün müqavilənin surətini və tərcümə şirkətinin verdiyi ödəniş qəbzlərinin surətlərini təqdim etdi.

193. Hökumət bildirdi ki, ərizəçi tərəfindən təqdim edilmiş sübutlar tələb edilən xərclərin həqiqətən çəkildiyi qənaətinə gəlmək üçün yetərli deyil.

194. Məhkəmənin presedent hüququna uyğun olaraq, ərizəçi çəkdiyi məhkəmə xərclərinin və digər məsrəflərin əvəzini o halda almaq hüququna malikdir ki, həmin xərclər həqiqətən və zəruri olaraq çəkilmiş olsun və miqdarca ağılabatan olsun. Hazırkı işdə əlində olan informasiyaları və yuxarı qeyd edilən meyarları nəzərə alaraq, Məhkəmə bu bənd üzrə bütün xərcləri əhatə etmək üçün 2.822 avro məbləğini təyin etməyi ağılabatan hesab edir, ərizəçidən tutula bilən hər hansı vergi məbləği bu məbləğin üzərinə əlavə olunmalıdır.

3. İcranın gecikdirilməsinə görə faiz

195. Məhkəmə məqsədəuyğun hesab edir ki, icranın gecikdirilməsinə görə faiz Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə əsaslanmalı və onun üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır.

BU ƏSASLARA GÖRƏ MƏHKƏMƏ:

1. Konvensiyanın 10-cu maddəsi, 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi (qərəzsizliyin olmaması ilə bağlı) və 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi üzrə şikayətləri yekdilliklə qəbul olunan, ərizədəki qalan şikayətləri isə qəbul olunmayan *elan edir*;

2. Yekdilliklə *qərara alır ki*, ərizəçinin birinci cinayət icraatında məhkum olunması ilə əlaqədar olaraq Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;

3. Yekdilliklə *qərara alır ki*, ərizəçinin ikinci cinayət icraatında məhkum olunması ilə əlaqədar olaraq Konvensiyanın 10-cu maddəsi pozulub;

4. Yekdilliklə *qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 1-ci bəndi pozulub;

5. Yekdilliklə *qərara alır ki*, Konvensiyanın 6-cı maddəsinin 2-ci bəndi pozulub;

6. Bir səsə qarşı altı səslə *qərara alır ki*, dövlət ərizəçinin dərhal azadlığa buraxılmasını təmin etməlidir;

7. Yekdilliklə *qərara alır ki*:

a) cavabdeh dövlət Konvensiyanın 44-cü maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq bu qərarın qəti qərara çevrildiyi tarixdən sonra üç ay ərzində mənəvi ziyana görə ərizəçiyə 25.000 (iyirmi beş min) avro ödəməli, bu məbləğdən tutula bilən hər hansı vergi məbləği onun üzərinə əlavə olunmalıdır, məhkəmə xərclərinə və digər məsrəflərə görə isə ərizəçiyə 2.822 (iki min səkkiz yüz

irimi iki) avro ödəməli, ərizəçidən tutula bilən hər hansı vergi məbləği bu məbləğin üzərinə əlavə olunmalıdır və bu məbləğlər ödəniş tarixində tətbiq edilən məzənnə üzrə yeni Azərbaycan manatına çevrilməlidir;

b) yuxarıda qeyd edilən üç aylıq müddət bitdikdən sonra öhdəlik icra edilənə qədər yuxarıda qeyd edilən ödənilməli məbləğlərin üzərinə Avropa Mərkəzi Bankındakı borc dərəcəsinin yuxarı həddinə bərabər olan adi faiz məbləği əlavə olunmalı və onun da üzərinə daha üç faiz əlavə olunmalıdır;

8. Əvəzin ədalətli ödənilməsi haqqında ərizəçinin qalan tələblərini yekdilliklə *rədd edir*.

Qərar ingilis dilində tərtib edilmiş və Məhkəmə Reqlamentinin 77-ci Qaydasının 2-ci və 3-cü bəndlərinə uyğun olaraq, 22 aprel 2010-cu ildə qərar barədə yazılı məlumat verilmişdir.

Sören Nilsen (*Søren Nielsen*)

Katib

Xristos Rozakis (*Christos Rozakis*)

Sədr